

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linda Hansson

Det svenska bodelningsinstitutet;
särskilt om jämkning i ett
nordiskt perspektiv

Examensarbete
20 poäng

Handledare Docent Eva Ryrstedt

Familjerätt

Höstterminen 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Avgränsningar	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Disposition	7
2 BODELNING VID ÄKTENSKAPSSKILLNAD	8
2.1 Bakgrund och historik	8
2.2 Egendomsslagen	9
2.2.1 Giftorättsgods	10
2.2.2 Enskild egendom	11
2.2.2.1 Äktenskapsförord	12
2.2.2.2 Enskild egendom genom villkor av tredje man	13
2.2.3 Särskild egendom	14
2.2.4 Personlig egendom	15
2.3 Allmänna regler	15
2.3.1 När skall bodelning ske?	15
2.3.2 Vad ingår i bodelningen?	16
2.3.3 Lottläggningen och andelar	19
2.3.3.1 Vederlagsregeln	20
3 JÄMKNING VID BODELNING	22
3.1 Skevdelningsregeln i ÄktB 12 kap 1 §	22
3.2 Skälighetsbedömningen – särskilda faktorer att ta hänsyn till	25
3.2.1 Äktenskapets längd	25
3.2.2 Makarnas ekonomiska förhållanden	29
3.2.3 Övriga omständigheter	32
3.3 Engångsunderhåll	33
3.4 Jämknings omfattning	34
4 EN NORDISK UTBLICK	36

4.1	Skevdning i de nordiska länderna	36
4.1.1	Norge	36
4.1.2	Danmark	38
4.1.3	Finland	39
4.1.4	Island	39
5	AVSLUTANDE DISKUSSION	41
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	47
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	49

Sammanfattning

I normalfallet medför bodelning vid äktenskapsskillnad att parterna skall tilldelas hälften var ur boet. Är skillnaden mellan makarnas förmögenheter stor blir därmed resultatet av en bodelning att den ena maken ”förlorar” mycket medan den andra maken ”vinner” en ansevärd del. Har äktenskapet varit långvarigt och har makarnas ekonomier till följd därav sammanblandats kan detta ses som naturligt, men i vissa fall kan en ordinär hälftindelning te sig stötande ur ett objektiva perspektiv och konsekvenserna för den mest förmögna maken kan framstå som oskäliga.

För att komma till rätta med detta problem finns i ÄktB 12 kap. 1 § en jämningsbestämmelse, även kallad skevdelningsregeln, som stadgar att den mest förmögna maken, i de fall en ordinär bodelning skulle förefalla oskäligen, får behålla mer av sitt giftorättsgods än vad som annars skulle ha varit fallet. Regeln skall främst tillämpas i de fall äktenskapet varit kortvarigt men även makarnas ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter kan bidra till att en likadelning förefaller orimlig. En helhetsbedömning av samtliga omständigheter skall ske i varje enskilt fall. Det kan exempelvis röra sig om att ena maken har infört egendom av stort värde i boet eller att ena maken har ärvt en betydande förmögenhet efter sina föräldrar. Vad gäller de korta äktenskapen brukar man tala om en femårsregel där giftorätten successivt ökar för varje år för att efter fem år utgöras av det totala giftorättsgodset. I denna tid skall även samlevnad före äktenskapet inräknas. Bostad och bohag som införskaffats för gemensamt bruk skall som huvudregel inte omfattas av femårsregeln och delas därmed lika mellan makarna även efter kortvariga äktenskap. Tillämpningen av ”giftorättstrappan” skall dock mer ses som en riktlinje för hur bedömningen kan ske än som en regel. Jämning kan aktualiseras även efter långvariga äktenskap, men skälen skall då vara starkare än för kortvariga äktenskap. Att ena maken erhållit ett arv eller fått en gåva av betydande värde precis i slutet av äktenskapet kan nämnas som exempel på när jämning trots allt kan ske i dessa situationer.

Det är viktigt att poängtera att skevdelningsregeln endast skall förekomma i undantagsfall. Tillämpningen är alltså avsedd att vara restriktiv, vilket gör att huvudregeln om likadelning fortfarande står stark.

Samma grundregler för bodelning gäller, med vissa modifieringar, i de övriga nordiska länderna, med undantag av Norge som 1991 gjorde att reellt avsteg från likadelningsprincipen. Formellt sett tillämpas regeln fortfarande men enligt norsk lag får varje make undanta från bodelningen sådan egendom som ägts före äktenskapet och egendom som sedan tillkommit genom arv eller gåva. På så vis undviker man situationer där ena maken ”skiljer till sig” en stor förmögenhet och resultatet blir även en större ekonomisk självständighet för båda makarna, något som är väsentligt i vårt samhälle, där nära hälften av alla äktenskap slutar i skilsmässa.

Förord

Idén till ämnet för arbetet fick jag när jag praktiserade på en advokatbyrå sommaren 2006 och fick i uppgift att utreda ett fall som rörde jämkning av bodelning vid äktenskapsskillnad. Jag insåg då att vårt nuvarande system med likadelning som stark huvudprincip kan slå väldigt hårt i många fall och att resultatet ofta framstår som orättvist. Tanken uppkom då att det kanske kunde finnas andra, bättre system att dra lärdom av, och det fanns det också, visade det sig.

Det känns skönt men samtidigt överkligt att utbildningen nu lider mot sitt slut. Tiden har verkligen gått fort och det kan jag till stor del tacka mina kära kursare Helene, Marina, Maria m.fl. för. Jag är glad för att jag har haft er! Jag vill också tacka mina föräldrar för att ni korrekturläst mitt arbete och min handledare Eva som hjälpt mig med bra idéer och uppslag. Sist men inte minst vill jag tacka Fredrik som med sin ibland osannolikt positiva läggning har varit ett stort stöd under hela arbetet. Jag vill också sända en tanke till vår lilla tax Doris som varit en skön värmedyna de många kalla höst- och vinterdagar som jag suttit framför datorn.

Lund, januari 2007

Linda Hansson

Förkortningar

Ds
el.
FSKL
GB
HD
LÆL
NJA
Prop.
RH
SOU
SvJT
TfR
ÄktB
ÄL

Departementsserien
Ekteskapsloven (Norge)
Fællesboskifteloven (Danmark)
Giftermålsbalken
Högsta domstolen
Ægteskabslov (Island)
Nytt juridiskt arkiv
Proposition
Rättsfall från hovrätterna
Statens offentliga utredningar
Svensk juristtidning
Tidsskrift for Rettsvitenskap
Äktenskapsbalken
Äktenskapslag (Finland)

1 Inledning

Att skilja sig är, i Sverige men också globalt, något som har blivit allt vanligare de senaste decennierna. I början av förra seklet var skilsmässor något som bara skedde i absoluta undantagsfall och omgivningen hade ofta en oförsonlig inställning till ett uppbrott från äktenskapet. Allt eftersom skilsmässorna har ökat i antal har också de flesta människor tillägnat sig en mer liberal syn på äktenskapet, mycket på grund av att så gott som alla har bevittnat skilsmässor på nära håll, antingen i vänkretsen, familjen eller också har man råkat ut för det själv. Faktum är att nästan hälften av alla äktenskap idag slutar med skilsmässa¹ och detta medför självklart att det i många fall uppstår problem, känslomässiga och praktiska sådana givetvis, men också, inte minst, juridiska. När ett äktenskap upphör förändras obönhörligen stora delar av livet, och många frågor uppstår. Vem ska bo kvar i bostaden? Hur blir det med vårdnaden av barnen? Hur ska egendomen fördelas? Det är här juridiken i många fall kommer in i bilden. De allra flesta känner till att det finns en regel i äktenskapsbalken om att en likadelning av all egendom ska ske så länge inget äktenskapsförord finns, men kanske inte alla är bekanta med regeln i 12 kap 1 § i samma lag, den s.k. skevdelningsregeln, som behandlar ett antal undantag från denna huvudregel.

Varje äktenskap som upplöses kännetecknas av sina unika förhållanden. Vissa par har skrivit äktenskapsförord där det tydligt framgår hur egendomen skall delas vid en äktenskapskillnad medan andra inte ens har tänkt tanken på att upprätta ett liknande avtal. Somliga makar har varit gifta i många decennier och det har skett en total sammanblandning av ekonomier, medan äktenskapet för andra endast varat i några år utan att några gemensamma investeringar har skett. Att ha gemensamma regler för sådana ytterlighetsfall utan möjlighet till undantag har av lagstiftaren ansetts som orimligt då det i många fall skulle leda till ett oskäligt resultat för en av makarna. Samtidigt skall skevdelningsregeln tillämpas restriktivt och den är därmed bara tänkt att användas i rena undantagssituationer där de ekonomiska skillnaderna mellan makarna är betydande.²

Genom tillkomsten av vår nuvarande Äktenskapsbalk vidgades tillämpningsområdet för skevdelningsregeln något men huvudprinciperna förblev desamma som i Giftermålsbalken. Det betyder att makarna, precis som tidigare, äger sin egendom och svarar för sina egna skulder. När äktenskapet upplöses skall en bodelning äga rum varvid en hälftindelning av makarnas giftorättsgods, efter avdrag för skulder, som huvudregel sker.³

---

¹ År 2005 upplöstes 19 800 äktenskap på grund av skilsmässa, vilket utgör 45 procent av de 43 000 äktenskap som ingicks samma år. Detta och föregående år kan dock ses som trendbrytande då färre skilsmässor än tidigare rapporterades. Som jämförelse kan nämnas att 55 procent av alla äktenskap upplöstes under år 2003. För vidare information se www.scb.se.

² Prop. 1986/87:1 s 187

³ ÄktB 11 kap. 3 §

Viss egendom och vissa rättigheter får dock undantas från bodelning.⁴ I de fall en bodelning framstår som oskälig är det dock, i enlighet med ÄktB 12 kap., möjligt att frångå de ordinarie bodelningsreglerna. En jämkning av bodelning förutsätter således en skälighetsbedömning och vid denna skall vissa omständigheter beaktas mer än andra. Lagtexten framhäver äktenskapets längd som den enskilt viktigaste faktorn men även de ekonomiska förhållanden och övriga omständigheter spelar in i den helhetsbedömning som skall företas i varje enskilt fall.⁵

Av tradition har Sverige en starkt utvecklad gemenskapstanke som genomsyrar äktenskapslagstiftningen. Detta förhållande kan ses i relation till ett mer individualistiskt system där ekonomisk självständighet och individuell äganderätt värderas högt. Balansgången mellan dessa två ytterligheter är inte alltid given, och även svensk rätt har naturligtvis inslag av båda dessa strukturer. I jämförelse med andra länder har vi däremot en tämligen traditionell syn på äktenskapet och dess rättsföljder, vilket kommer att belysas och diskuteras i slutet av arbetet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Inför tillkomsten av vår nuvarande Äktenskapsbalk diskuterades olika lösningar till hur egendomsdelningen skulle kunna ske vid en bodelning efter äktenskapets upplösning. Man stannade emellertid för samma princip som sedan länge varit huvudregel i svensk rätt; nämligen likadelning av makarnas giftorättsgods. Möjligheter till undantag från denna regel är begränsade, i förarbetena nämns att skevdelningsregeln i ÄktB 12 kap. 1 § skall tillämpas restriktivt.

Frågan är om en likadelningsprincip, såsom den ser ut i svensk rätt idag, har en lika stark ställning i vårt nuvarande samhälle som den en gång har haft och om det är motiverat att genom detta bodelningsförfarande inkräkta på makarnas äganderätt och ekonomiska självständighet. Om det inte är befogat, innebär det i så fall att möjligheten till undantag för jämkning av bodelning är alltför snävt tilltagen? Slutligen ställs frågan om det finns bättre, mer ändamålsenliga delningsmetoder att tillgå, och om man kan finna inspiration i andra länders regelsystem.

Syftet med arbetet är att utreda dessa frågor och att på så sätt få svar på frågan om det svenska sättet att lösa bodelningsproblematiken, som ju utgör en av grundstenarna i den äktenskapliga lagstiftningen, är det optimala eller om det är dags att reformera vårt system till förmån för ett annat.

---

⁴ ÄktB 10 kap 3 §

⁵ Prop. 1986/87:1 s. 185

1.2 Avgränsningar

Arbetet behandlar bodelning vid äktenskapsskillnad. Bodelning kan även ske under bestående äktenskap och med anledning av makes dödsfall. Tidigare var bodelning under äktenskapet betydligt vanligare då skatteregler gjorde en sådan uppdelning av egendom förmånlig under vissa förhållanden. Då dessa situationer numera tillhör undantagen tas de inte upp särskilt men kan ändå till viss del anses innefattade i arbetet eftersom de materiella reglerna i stort sett är desamma som för bodelning med anledning av äktenskapsskillnad. Reglerna som aktualiseras vid en makes död är däremot av en annan karaktär och jämkning enligt 12 kap. 1 § kan inte bli aktuellt. Av den anledningen faller dessa regler utanför det område arbetet fokuserar på.

Många av reglerna som rör bodelning är tillämpliga även på sambor, men en hel del skiljer också mellan makar och sambor, särskilt vad avser bostad och bohag som inte förvärvats för gemensamt användande. Sambor behandlas därför inte särskilt i arbetet. Slutligen skall nämnas att allt som tas upp i arbetet även gäller för registrerade partners eftersom rättsverkningarna är desamma som för äktenskap.⁶ För enkelhetens skull har jag dock använt termerna ”äktenskap” och ”makar” i den följande redogörelsen.

Av utrymmesskäl har vissa avsnitt som rör den formella gången i bodelningsförfarandet utelämnats. Värdering av egendom, skuldavräkning samt redovisnings- och upplysningsplikt är exempel på sådana delar som exkluderats.

1.3 Metod och material

Arbetet har bedrivits i enlighet med sedvanlig rättsdogmatisk metod vilket innebär att lagar, förarbeten, praxis och doktrin studeras för att kunna utreda det rådande rättsläget. Förhållandevis få rättsfall berör jämkning vid bodelning och därför får praxis en någon undanskymd roll i framställningen. Arbetet står därmed främst på en normativ grund, vilket betyder att det gör anspråk på att förklara hur en tillämpning av lagen *bör* ske istället för hur den *har* skett.

I det sista avsnittet av arbetet har komparativ metod använts för att jämföra de nordiska ländernas lagstiftning på området. Denna del har författats enkom med hjälp av lagar och doktrin. På grund av språkförbistring och brist på svensk litteratur har vid redogörelsen för de finska och isländska lagarna endast sekundärkällor tillämpats.

---

⁶ Se lag (1994:1117) om registrerat partnerskap 3 kap. 1 §

1.4 Disposition

Efter en kort inledning börjar arbetet med en historisk tillbakablick där den nuvarande äktenskapsbalken sätts i perspektiv till den gamla giftermålsbalken och där utvecklingen fram till dagens bestämmelser beskrivs på ett översiktligt sätt. Arbetet fortsätter sedan med en längre deskriptiv del där det svenska rättsläget utreds. För att läsaren på ett enkelt och bra sätt skall kunna tillgodogöra sig innehållet i arbetet och få en så klar bild över ämnet som möjligt, inleds den beskrivande delen med en genomgång av de olika egendomslag som är centrala för denna del av äktenskapsrätten. Allmänna regler kring bodelning följer sedan för att ge en bakgrund till följande kapitel.

Kapitel tre behandlar jämkning av bodelning och de närliggande regler som därtill sammanhänger. Den för arbetet viktigaste lagregeln i ÄktB 12 kap 1 § plockas sönder i sina beståndsdelar och de olika rekvisiten går igenom och analyseras grundligt. Kopplingar till praxis och doktrin är också viktiga i denna del av arbetet då lagregeln i sig själv inte ger tillräcklig vägledning för när jämkning är påkallat eller ej.

I kapitel 4 görs en komparativ studie av de nordiska ländernas lösningar av bodelningsproblematiken. Systematiskt avhandlas och jämförs de väsentliga lagreglerna för vart och ett av länderna.

Avslutningsvis, i kapitel 5, sker en återkoppling till de frågeställningar som tagits upp i början av arbetet och dessa diskuteras tillsammans med andra för arbetet relevanta frågor.

2 Bodelning vid äktenskapsskillnad

2.1 Bakgrund och historik

Vår nuvarande äktenskapsbalk tillkom år 1987 efter en reformation av den dåvarande giftermålsbalken från 1920. Naturligtvis var behovet av en ny lagstiftning mycket stor då betydande förändringar hade skett både vad gäller familjemönster och samhällsförhållanden sedan tidigt 1900-tal.⁷ Skilsmässor hade blivit allt vanligare och majoriteten av alla gifta kvinnor förvärvsarbetade vilket gjorde den förr så tydliga skyddslagstiftningen för kvinnor om inte obsolet, så i vart fall mindre trängande. Trots kvinnors inträde på arbetsmarknaden var deras medelinkomst emellertid alltfjämt lägre än männens.⁸ I propositionen som föregick 1987 års äktenskapsbalk betonades utvecklingen mot en större ekonomisk självständighet för båda makarna samtidigt som man ansåg att det fortfarande fanns ett intresse av att skydda den svagare parten i den avtalsituation som äktenskapet faktiskt innebär.

Sverige har en lång tradition av användning av huvudprincipen om likadelning av makarnas egendom vid äktenskapsskillnad. Detta har varit huvudregeln ända sedan giftermålsbalkens tillkomst. Redan i förarbetena till GB framhölls emellertid att det kunde vara stötande med likadelning av egendom som införts i boet huvudsakligen av den ena maken. Men eftersom skilsmässorna var så få var problemet vid den tidpunkten begränsat.⁹ I GB fanns bara en möjlighet att avvika från huvudregeln om likadelning; det fanns en möjlighet att få skadestånd vid äktenskapsskillnad i fall av grov kränkning från den ena maken (vanligaste anledningen torde ha varit otrohet). Denna regel togs dock bort i samband med 1973 års lagstiftning om äktenskapets ingående och upplösning. Istället infördes en skevelningsregel som till stor del liknar den nuvarande regeln i ÄktB 12 kap 1 §. Enligt den gamla regeln kunde man frångå vanlig bodelning om denna ”skulle framstå som uppenbart obillig med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och den tid äktenskapet varat”. I den nu gällande skevelningsregeln har tillämpningsmöjligheterna gjorts något större genom att rekvisitet har ändrats från ”uppenbart obilligt” till endast ”oskäligt”. Ett tillägg om att hänsyn skall tas även till ”omständigheterna i övrigt” har också tillkommit i den nya regeln.

I förarbetena till äktenskapsbalken diskuterades vilken den optimala lösningen på bodelningsproblematiken skulle vara. Samtidigt som det ansågs viktigt att, som ett led mot rättslig jämställdhet, främja ett

---

⁷ Ryrstedt, Eva, *Bodelning och bostad*, s. 125

⁸ Prop 1986/87:1 s. 42

⁹ Agell, Anders, *Äktenskap Samboende Partnerskap*, s. 172

ekonomiskt oberoende mellan makarna, ville man skydda den ekonomiskt svagare parten, som i de flesta fall fortfarande var kvinnan. Tre möjliga alternativ vid en äktenskapsskillnad dryftades; *total egendomsskillnad* mellan makarna under hela äktenskapet, *återgångsdelning*, där varje make behåller den egendom han eller hon hade vid äktenskapets ingående, liksom arv och gåvor under äktenskapet, och *likadelning*, där makarnas egendom läggs ihop för att sedan delas på hälften. Efter att ha analyserat konsekvenserna av dessa system framstod total egendomsskillnad som ett alltför radikalt avsteg ifrån det då tillämpade systemet medan återgångsdelning ansågs kunna medföra ett orättvist resultat då exempelvis insatser som den ena maken gjort i boets gemensamma intresse inte tillräckligt skulle beaktas. Förhållandet till en viss egendom är också, särskilt vid långvariga förhållanden, i många fall mycket stark vilket, menade man, kan leda till att utgången av en bodelning skulle framstå som orättvis mot den ena maken. Ett system med återgångsdelning skulle också, generellt sett, försämra kvinnornas villkor eftersom de som grupp tjänade mindre än männen och därmed skulle erhålla mindre vid en sådan bodelning. En likadelningsregel skulle däremot skapa en större rättvisa mellan makarna.

Även rena tillämpningstekniska anledningar anfördes till stöd för likadelningsprincipen. Inflationseffekter samt problem med sammanblandning av olika egendomsvärden skulle göra en annan reglering avsevärt mer komplicerad. Äktenskapslagstiftningen skall även vara begriplig för alla, menade man, så att makarna i största möjliga mån kan lösa sina mellanhavanden själva, utan inblandning av juridisk expertis eller myndigheter. Härigenom, fortsatte man, undviks att samhället och makarna själva drabbas av höga kostnader för tvister vid domstol.¹⁰ Sammanfattningsvis ledde detta till att likadelning ansågs vara att föredra som huvudprincip. Emellertid rådde stor tydlighet i att det ännu skulle vara möjligt att göra undantag från regeln genom jämkning, i synnerhet när äktenskapet varit kortvarigt.¹¹ Fortfarande skulle detta dock bara ske i undantagsfall.

2.2 Egendomslagen

Precis som ogifta personer äger var och en av makarna sina tillgångar och ansvarar själva för sina skulder.¹² Makarna är fortfarande två ekonomiskt självständiga individer och själva äktenskapet förändrar med andra ord ingenting i det avseendet. Likafullt får vardera maken i och med ingåendet av äktenskap giftorätt i den andres egendom. Innebörden i detta kan sägas vara att en make erhåller en fordringsrätt i den andres egendom. Denna fordringsrätt är dock latent under äktenskapet och kan inte avkrävas förrän

---

¹⁰ Prop 1986/87:1 s. 39

¹¹ Prop 1986/87:1 s. 44

¹² ÄktB 1 kap 3 §

vid upplösning av äktenskapet.¹³ Den egendom som den andra maken har giftorätt i kallas för *giftorättsgods* och som huvudregel gäller att all egendom automatiskt räknas till denna kategori. Genom omvandling kan egendomen dock bli *enskild egendom*, vilket som huvudregel innebär att den inte skall göras till föremål för bodelning. Vanligast är att detta sker genom ett avtal i formen av ett äktenskapsförord, mellan makarna om att viss egendom skall vara den ena makens enskilda.

All egendom makar äger kan antingen hänföras till gruppen giftorättsgods eller till kategorin enskild egendom. Dessa typer av egendom kan dock i sin tur delas upp i olika egendomsslag. Makar har nästan alltid flera olika sorters egendom och de olika huvudtyperna kan delas upp i, förutom i giftorättsgods och enskild egendom, även i bostad och bohag, särskild egendom samt personlig egendom. Dessa egendomstyper har tydliga särdrag som gör att de bäst behandlas var för sig.

2.2.1 Giftorättsgods

Som tidigare framkommit är huvudregeln att all makarnas egendom utgör giftorättsgods. Det spelar härvid ingen roll när egendomen har förvärvats; huruvida förvärvet skett innan äktenskapets ingående eller under själva äktenskapet är betydelselöst. Likaså om den är av fast eller lös karaktär (nyttjanderätt, panträtt, fordran etc.). Även avkastning av giftorättsgods är givetvis giftorättsgods. Till avkastning räknas bl.a. ränta på banktillgodohavande, aktieutdelning och utfallen obligationsvinst. Enligt denna logik är också t.ex. ett föl och en kalv avkastning efter stoet respektive kon.¹⁴ Mer förvånande är måhända att även avkastning av enskild egendom kan räknas som giftorättsgods om inget annat har föreskrivits genom rättshandlingen om den enskilda egendomen.¹⁵

Något kan nämnas kort om de specifika former av egendom som omfattas av giftorätt. *Förfallen innestående lönefordran* räknas i sin helhet som giftorättsgods.¹⁶ Vanligtvis torde dock inte några diskussioner angående denna fråga uppkomma då det ofta rör sig om ett i sammanhanget modest belopp efter avdrag för skatt. *Andel i samägd egendom* utgör även det giftorättsgods, trots att motpartens del i egendomen är enskild. *Uppburen ersättning av olycksfallsförsäkring* har i praxis bedömts som giftorättsgods även i de fall där ersättningen innefattat kompensation för framtida inkomstbortfall. *Privata individuella livränteförsäkringar* och *kapital- och livförsäkringar* är vanligtvis förenade med giftorätt. *Nyttjanderätt* är också vanligen giftorättsgods.¹⁷

---

¹³ Carlén-Wendels, Thomas, *Bodelning och arvskifte*, s. 1

¹⁴ Teleman, *Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa*, s. 47-48

¹⁵ ÄktB 7 kap 2 §

¹⁶ Schmidt-Saldén, *Äktenskapsrätt*, s. 97. Se även Teleman, s. 49

¹⁷ Teleman, s. 49-50

2.2.2 Enskild egendom

Det som skiljer enskild egendom från giftorättsgods är att den inte skall delas vid bodelning och därmed undantas den från de normala giftorätsreglerna. Den vanligaste orsaken till förekomst av enskild egendom är att makarna avtalat härom genom äktenskapsförord. Egendom kan också bli enskild genom att en make erhåller en gåva, ett arv eller får egendom testamenterat till sig med ett särskilt villkor om att den skall utgöra mottagarens enskilda egendom. Det krävs inte att mottagaren är gift när egendomen erhålls för att villkoret från tredje man skall vara giltigt, utan även t.ex. ett barn kan motta en gåva med föreskrift om att den skall utgöra enskild egendom vid ett framtida äktenskap. Även egendom som en make har erhållit genom förmånstagarförordnande vid livförsäkring, olycksfallsförsäkring, sjukförsäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande räknas som enskild egendom om den tecknats av någon annan än den andra maken med villkoret att egendomen skall vara mottagarens enskilda. Vad som har trätt istället för enskild egendom, s.k. surrogat, räknas även det som enskild egendom såvida inte något annat framgår av rättshandlingen som gjorde den ursprungliga egendomen till enskild.¹⁸ Avkastning av enskild egendom är dock, som tidigare nämnts, giftorättsgods om inte annat föreskrivits. Här är alltså presumtionen den omvända jämfört med surrogatfallet.

Som framgått ovan finns tämligen klara regler om hur olika sorts egendom och avkastning och surrogat av dessa skall klassificeras och skiljas från varandra. I praktiken kan det dock uppstå svårigheter att avgöra vad som skall räknas som enskild egendom och vad som skall sägas vara giftorättsgods. Som en utgångspunkt kan sägas att om egendom förvärvats med hjälp av både enskild egendom och giftorättsgods i två någorlunda lika delar torde den även framöver anses vara av blandad karaktär i förhållande till insatsen.¹⁹ Är proportionen mellan enskild egendom och giftorättsgods mycket ojämn vid ett nyförvärv är rättsläget oklart, men det troliga är att egendomen då blir helt och hållet antingen giftorättsgods eller enskild egendom, beroende på vilket som är det dominerande egendomsslaget.²⁰ Har egendomen finansierats med lån blir kontantinsatsens karaktär avgörande. Är handpenningen enskild egendom innebär det att hela egendomen är enskild även om återbetalningen sker med giftorättsgods.²¹ Detsamma torde gälla för egendom som förbättrats genom renovering etc. Det är alltså egendomens ”grundstatus” som blir gällande; är villan enskild egendom från början bör den sannolikt förbli det trots renovering med

---

¹⁸ Se här ex. rättsfallen NJA 1992 s. 773 och NJA 1995 s. 577 där frågan om sammanblandning av medel innebär att egendomen förlorar sin status som enskild.

¹⁹ Teleman, s. 63. Jfr även Eriksson, s. 17, som dock intar en mer försiktig hållning. Jfr även Agell, s. 95, som anser att rättsläget är oklart.

²⁰ Eriksson Anders, *Den nya familjerätten*, s. 17, Se även Teleman, s. 63. Jfr även Agell, s. 95

²¹ Se här NJA 1978 s 526

giftorättsgods. Eriksson menar dock att rättsläget möjligen kan ha förändrats något genom införandet av ÄktB. Det är i så fall, menar han, tänkbart att karaktären av enskild egendom kvarstår endast när insatsen av giftorättsgods är liten medan egendomen blir av blandad karaktär om insatsen av pengar som är giftorättsgods uppgår till större belopp.²² Har giftorättsgods använts på så sätt att det medför en värdeökning av egendomen, såsom amortering, renovering eller dylikt, kan den bidragande maken i vissa fall kompenseras för detta genom att vederlag enligt ÄktB 11 kap 4 § utgår.

2.2.2.1 Äktenskapsförord

I de flesta äktenskap finns ingen enskild egendom men det blir allt vanligare att genom äktenskapsförord avtala om att all egendom eller vissa tillgångar skall tillhöra ägaren enskilt.²³ Ökningen beror sannolikt på att allt fler äktenskap upplöses och att det generellt sett rör sig om större värden som införs i boet idag jämfört med tidigare. Man kan också se det som en konsekvens av den ökade jämställdheten mellan könen.

Äktenskapsförordet är ett formbundet, skriftligt avtal och det måste registreras vid allmän domstol för att vara giltigt. Ingår man äktenskapsförord innan äktenskapet blir det giltigt i och med vigseln under förutsättning att det lämnats in till domstolen inom en månad från äktenskapets ingående.²⁴ Upprättas avtalet vid ett senare tillfälle gäller det från och med registreringen. Makar kan också, i avsikt att påverka en bodelning, träffa ett s.k. föravtal om detta sker inför en omedelbart förestående äktenskapsskillnad.²⁵ Ett äktenskapsförord kan bli föremål för jämkning, eller lämnas utan avseende vid bodelning, om ett villkor däri är oskäligt med hänsyn till förordets innehåll, omständigheterna vid förordets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt.²⁶ Regeln är utformad med 36 § AvtL som modell och tar bl.a. sikte på de situationer där ena maken utnyttjat den andra makens nedsatta sinnessillstånd. Genom jämkning kan enskild egendom dras in i bodelningen och behandlas då som giftorättsgods. Bestämmelsen har tillkommit som ett skydd för den ekonomiskt svagare maken så att denna inte skall stå helt utan tillgångar efter först och främst ett långvarigt äktenskap. Oskäligheten kan ha funnits från början men kan också ha uppstått som en följd av senare inträffade förhållanden; det intressanta i sammanhanget är hur samtliga omständigheter ter sig vid bodelningen.²⁷ Enligt förarbetena är jämningsmöjligheten dock avsedd att vara begränsad och det räcker inte med att ena maken lever på en betydligt sämre standard jämfört med den andra maken.²⁸

---

²² Se Eriksson, s. 17

²³ Teleman, s. 51

²⁴ ÄktB 7 kap. 3 §

²⁵ Teleman, *Äktenskapsförord*, s. 13

²⁶ Se ÄktB 12 kap. 3 §

²⁷ Prop. 1986/87:1 s. 193-194 och LU 1986/87:18 s.19-21

²⁸ Se här t.ex. NJA 1993 s.583

Olika intressen kan vara vägledande när man upprättar ett äktenskapsförord. I vissa fall önskar makarna kanske att endast egendom som de förvärvat genom arbete under äktenskapet skall ingå i en framtida bodelning. Andra makar vill av olika skäl i stället undanta all egendom från bodelning så att ingen bodelning skall ske överhuvudtaget. Ett annat tänkbart scenario är att ena maken äger sådan egendom som man av särskilda skäl vill hålla utanför giftorätten, det kan t.ex. röra sig om en släktgård eller en affärsrörelse.²⁹ De vanligaste förorden har antingen innebörden att all egendom som makarna äger eller kommer att förvärva skall vara deras enskilda eller att en speciell tillgång skall tillkomma maken enskilt. För ett äktenskapsförords giltighet krävs inte att innehållet skall vara rättvist eller balanserat utan makarna kan överenskomma om att endast den ena makens tillgångar skall vara enskild egendom.³⁰

Ett äktenskapsförord kan upprättas när som helst och går alltid att ändra genom att ett nytt förord upprättas. Således går det alltså att omvandla all enskild egendom till giftorättsgods eller vice versa så länge detta inte strider mot ett tredjemansförordnande. Avtalsfriheten gör att denna form av egendom väsentligt skiljer sig från sådan egendom som gjorts till enskild genom benefika rättshandlingar såsom gåva, arv eller testamente. förordnande

2.2.2.2 Enskild egendom genom villkor av tredje man

Egendom kan, som nämnts ovan, även göras till enskild genom villkor från tredje man.³¹ Har någon annan än den andra maken genom testamente eller i samband med en gåva uppställt villkor om att egendomen skall vara mottagarens enskilda måste detta respekteras och det är inte möjligt att genom äktenskapsförord förvandla egendomen till giftorättsgods, såvida inte givaren eller testatorn uttryckligen medgivit det.³² Detsamma gäller för egendom som en make erhållit genom förmånstagarförordnande vid livförsäkring, olycksfallsförsäkring, sjukförsäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, om det i förordnandet intagits ett villkor om att egendomen skall vara mottagarens enskilda. Följaktligen innebär detta att man vid bodelning inte kan behandla egendomen som giftorättsgods även om makarna skulle vara överens om denna önskan.³³ Ofta är villkoret däremot dispositivt utformat så att mottagaren själv får rätt att omvandla egendomen till giftorättsgods om han önskar. Detta bör då ske genom ett äktenskapsförord.

Problem kan uppstå när den enskilda egendomen av olika anledningar inte längre finns kvar i sin ursprungliga form. Egendomen kan t.ex. ha sålts eller

---

²⁹ Agell, s. 90

³⁰ Teleman, 2006, s. 34

³¹ ÄktB 7 kap 2 § 2-4 p.

³² Vad beträffar gåvor mellan makar kan inte föreskrivas att gåvan ska bli mottagarens enskilda. I praktiken finns dock möjligheten att införa ett sådant förordnande genom ett äktenskapsförord enligt ÄktB 7 kap 3 §

³³ Carlén-Wendels, s. 9

förstörts och frågan är då om det man erhållit i stället, det s.k. surrogatet, t.ex. en köpesumma, skall räknas som enskild egendom eller giftorättsgods. Svaret är att även surrogatet räknas som enskild egendom så länge det inte har föreskrivits i rättshandlingen att den inte skall det.³⁴ För avkastning av egendom som är enskild gäller dock, som tidigare nämnts, att den skall räknas som giftorättsgods så länge inte annat föreskrivits.

Även andra viktiga skillnader finns mellan egendom som är enskild p.g.a. villkor från tredje man och sådan som är enskild egendom genom äktenskapsförord. Egendom som blivit enskild till följd av tredjemansföreskrift kan inte bli föremål för jämkning såsom annan enskild egendom och de rådighetsinskränkningar avseende gemensam bostad och bohag som kan aktualiseras för egendom som gjorts till enskild genom äktenskapsförord avser inte denna form av enskild egendom, även om villkoret varit dispositivt. Inte heller omfattas sådan enskild egendom av reglerna om lottläggning där den bäst behövande maken får rätt till makarnas gemensamma bostad eller bohag. Surrogat till enskild egendom p.g.a. villkor från tredje man betraktas däremot som ”vanlig” enskild egendom genom äktenskapsförord vad gäller rådighetsinskränkningar och övertaganderätt. Förutsättningen är dock att villkoret inte uttryckligen omfattar även surrogat.³⁵ Sammantaget innebär detta att egendom som gjorts enskild genom villkor av tredje man har ett större skyddsvärde än annan enskild egendom. Denna särbehandling har sitt ursprung i tanken om att en testators eller givares önskan alltid skall respekteras.

2.2.3 Särskild egendom

Till egendomsslaget särskild egendom hänförs sådana förmögenhetsrättigheter som inte kan överlåtas eller som i annat fall är av personlig art.³⁶ De kännetecknas av sin speciellt personliga anknytning till innehavaren och blir inte föremål för bodelning trots att de utgör giftorättsgods.³⁷ Surrogat av särskild egendom räknas dock som enskild egendom. Detta betyder att när en rättighet överlåtes mot vederlag av annan karaktär, blir vederlaget giftorättsgods. Detsamma gäller behållning av särskild egendom. Av detta följer att en författares royalty för en publicerad bok blir giftorättsgods.³⁸ Personliga rättigheter av detta slag följer inte alltid de vanliga bestämmelserna om giftorätt på grund av sin särpräglade natur. Om man hade behandlat sådan egendom som ordinärt giftorättsgods skulle bodelning medföra en risk för ägarbyte, vilket skulle strida mot rättigheternas natur eller de föreskrifter som givits dem.³⁹ Exempel på särskild egendom är upphovsrätt, försäkringsersättningar och vissa pensionsrättigheter.

---

³⁴ ÄktB 7 kap 2 § 6 p.

³⁵ För vidare diskussion kring vad som krävs av ett äktenskapsförord eller ett villkor i gåva eller testamente för att surrogat skall omfattas av övertaganderätt, se Ryrstedt s. 213 ff.

³⁶ ÄktB 10 kap 3 §

³⁷ Carlén-Wendels, s. 8

³⁸ Teleman, s. 48

³⁹ Teleman, s. 69

Man kan skilja mellan två olika typer av särskild egendom. Till första gruppen hör sådana rättigheter som är bundna till ägaren genom ett överlåtelseförbud och som därmed är utmättningsfria. Anledningen till att dessa rättigheter har undantagits från bodelning är att det skulle vara orimligt att medräkna dem när inte ägaren själv kan förfoga över dem genom överlåtelse. Sådana oöverlåtbara rättigheter är rätt till lön, rätt till allmän pension och tjänstepension, rätt till underhållsbidrag och egendom som innehas med fri förfoganderätt. Till andra gruppen hör sådana rättigheter som inte har något tvingande band till innehavaren och som till följd därav inte inskränker dennes rätt att överlåta egendomen. Som exempel på sådana rättigheter kan nämnas upphovsrätt, vissa försäkringsersättningar, rätt till olika invaliditets- och rehabiliteringsersättningar samt rätt till ersättning för ideellt skadestånd i form av sveda och värk, lyte och men, kränkingsersättning samt olägenheter i övrigt och rätt till skadestånd.⁴⁰

2.2.4 Personlig egendom

Till denna kategori hör sådan egendom som används uteslutande till en makes personliga bruk samt personliga presenter.⁴¹ Varje make får ”i skäligen omfattning” ta undan kläder och andra föremål från bodelningen. Skäligheten bedöms med utgångspunkt i makarnas ekonomiska omständigheter, vilket innebär att mer förmögna makar kan undanta egendom av större värde än makar som lever under sämre ekonomiska villkor. En övre gräns för hur stort värde som får undantas finns dock givetvis.⁴² Mer om personlig egendom finns att läsa under avsnitt 2.3.2.

2.3 Allmänna regler

2.3.1 När skall bodelning ske?

När ett äktenskap upplöses skall makarnas egendom fördelas mellan dem genom bodelning. Undantag görs dock för de fall då makarna endast har enskild egendom och ingen av dem begär att få överta bostad eller bohag från den andre maken.⁴³ Bodelning med anledning av äktenskapsskillnad skall förrättas när äktenskapet officiellt har upphört, vilket i praktiken innebär den dag då domen på äktenskapsskillnad har vunnit laga kraft och således inte längre går att överklaga.⁴⁴ Ofta föregås äktenskapsskillnaden av en betänketid på mellan sex månader och ett år, vilket gör att ett dröjsmål med själva bodelningen uppstår. Skulle någon av makarna önska att bodelningen sker tidigare, medan målet om äktenskapsskillnad pågår, kan

---

⁴⁰ Ds 2005:34 s. 36

⁴¹ ÄktB 10 kap. 2 §

⁴² Tottie, *Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m.*, s. 293

⁴³ ÄktB 9 kap. 1 § första stycket

⁴⁴ Eriksson, s. 23

den dock äga rum omedelbart.⁴⁵ Makar får även inför en omedelbart förestående äktenskapsskillnad avtala om den kommande bodelningen eller annat som har samband med denna genom ett s.k. föravtal som skall undertecknas av båda makarna.⁴⁶

Rätten att begära bodelning anses inte kunna gå förlorad genom preskription. Det kan däremot tänkas att möjligheten att begära bodelning går förlorad om en make förhåller sig passiv så länge att underlåtenheten kan tolkas som en eftergift av anspråket på bodelning.⁴⁷ Orsaken till att giftorätten inte preskriberas är att fordran som rätten utgör grund för inte är preciserad och förfallen förrän den dag bodelning kommer till stånd.⁴⁸

Om det med anledning av utredningsproblem eller av andra orsaker är svårt att förrätta hela bodelningen på en gång, är det möjligt att dela upp boet etappvis. Sådan partiell bodelning bör dock bara komma i fråga i undantagsfall.⁴⁹

Bodelningen skall göras med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes.⁵⁰ Talan anses väckt när ansökan om äktenskapsskillnad inkommer till rätten, och denna dag benämns följaktligen den kritiska dagen. Anledningen till att denna tidpunkt valts är att de flesta makar flyttar isär i samband med att ansökan lämnas in, och därmed upphör deras ekonomiska gemenskap.⁵¹

2.3.2 Vad ingår i bodelningen?

Först skall poängteras att endast den egendom som funnits i makarnas ägo den dag då talan om äktenskapsskillnad väcktes skall ingå i bodelningen. Egendom som förvärvats och skulder som uppkommit efter den kritiska dagen ingår därmed inte. Avkastning av egendomen och eventuell egendom som trätt istället för denna avseende tiden efter det att skilsmässotalan väckts skall dock ingå i bodelningen.⁵² Det kan synas märkligt med tanke på nyss nämnda regel om att bodelning skall göras med utgångspunkt i

---

⁴⁵ ÄktB 9 kap. 4 §

⁴⁶ ÄktB 9 kap. 13 §

⁴⁷ Agell, s.148. Se här också NJA 1935 s.613, NJA 1937 s. 180, samt NJA 1993 s. 570, där en 24 år lång underlåtenhet att påkalla bodelning ansågs som alltför lång tid då ingen rimlig förklaring till dröjsmålet fanns, samt RH 2002: 19, där ett dröjsmål på 9 år att påkalla bodelning inte ansågs ha förtagit rätten till en regelrätt bodelning.

⁴⁸ Teleman, s. 247

⁴⁹ Teleman, s. 247

⁵⁰ 9 kap. 2 § första stycket ÄktB

⁵¹ Agell, s. 149

⁵² Detta följer av ÄktB 9 kap. 3 §. som stadgar att makar har redovisningsplikt för sitt giftorättsgods och dess avkastning samt surrogat för tiden efter giftorättsgemenskapens upphörande. Se även prop. 1986/87:1 s. 158

egendomsförhållandena vid tiden för talans väckande men utgångspunkten torde vara att bodelningen sker inom en kort tid.⁵³

Som tidigare nämnts är det endast makarnas giftorättsgods som skall ingå i bodelningen. Har makarna avtalat genom äktenskapsförord att viss eller all egendom skall vara enskild undanhålls denna således från bodelning. Om makarna är överens kan de emellertid medräkna den enskilda egendomen eller vad som trätt i stället för egendomen samt avkastning av denna. I bodelningen räknas då egendomen som giftorättsgods.⁵⁴ Enskild egendom kan också omvandlas till giftorättsgods efter jämkning av äktenskapsförord enligt ÄktB 12 kap 3 §.⁵⁵

Ännu i en situation kan egendom som är enskild komma att dras in i en bodelning. Bostad och bohag som är enskilda genom äktenskapsförord får övertas av den make som bäst behöver det så länge det är skäligt med hänsyn till omständigheterna. Mer om dessa fall står att läsa under avsnitt 2.3.3.1

Allt giftorättsgods ingår emellertid inte i bodelningen. Vardera maken får, som berörts, undanta egendom som maken har uteslutande till sitt personliga bruk samt personliga presenter. Skäligheten i omfattningen skall bedömas med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden.⁵⁶ Om den personliga egendomen är så värdefull att den mer kan ses som en kapitalplacering än ett bruksföremål kan den dock rimligen inte undantas från bodelning.⁵⁷ Exempelvis kan en särskilt värdefull och unik tavla som införskaffats på ren spekulering men som skänkts i gåva från den ena maken till den andra räknas som giftorättsgods medan andra mer ordinära presenter räknas som personlig egendom. Ingen praxis finns beträffande omfattningen av detta lagrum men i doktrinen har som exempel på personlig egendom nämnts föremål som glasögon, läroböcker, armbandsur, rakapparater, smycken samt enklare invalidfordon.⁵⁸ Däremot skall inte mer dyrbara hobbyartiklar, såsom fotoutrustning och utrustning för skärmflygning etc., inte undantas från bodelning med hänvisning till lagtextens ord om ”skälig omfattning”.

Intressant nog finns inga riktlinjer i vare sig lagstiftning eller litteratur kring hur husdjur skall behandlas vid en bodelning.⁵⁹ Det går inte att bortse från att framför allt hundar, men också i viss mån katter, kan ha ett åtminstone någorlunda stort ekonomiskt värde. Det är emellertid oftast det känslomässiga värdet som är det väsentliga i en bodelningssituation. Då det knappast kan bli aktuellt med en vårdnadsutredning måste man dra slutsatsen att husdjur skall räknas som egendom, troligtvis av karaktären

---

⁵³ Teleman, s. 48

⁵⁴ 10 kap. 4 § ÄktB

⁵⁵ Teleman, s. 87

⁵⁶ Prop.1987/87:1 s.161, se även Teleman s. 84

⁵⁷ Teleman, s. 84

⁵⁸ Jfr t.ex. Agell, s. 156

⁵⁹ Detta har uppmärksammats även av Claes Renström i den humoristiskt utformade artikeln Vårdnad och umgänge med husdjur vid bodelning och arvsskifte i Advokaten 1990:1 s. 15-16

giftorättsgods. Det torde vara den av makarna vars namn står på köpekontraktet som äger djuret. Har båda makarna undertecknat kontraktet äger de således djuret gemensamt. Hur makarna sedan sinsemellan väljer att dela upp sin egendom är något som lagstiftaren inte lägger sig i.

Även vissa rättigheter som inte kan överlåtas eller som är av personlig art kan undantas från bodelning. Sådan särskild egendom kännetecknas av den personliga anknytningen till innehavaren. Här avses t.ex. upphovsrätt, och vissa försäkringsersättningar.⁶⁰ Det har dock diskuterats om försäkringsersättningar alltid skall medräknas vid bodelning. I vissa fall kan detta anspråk vara av sådan personlig art att det bör förbehållas borgenären ensam. Främst handlar det då om fall där rättigheten syftar till att tillgodose personens individuella behov, som exempel kan nämnas rehabiliteringsbidrag eller erättning för ideellt lidande.⁶¹ Skadestånd går att överlåta och skall följaktligen som huvudprincip medräknas vid bodelning. Även beträffande denna form av egendom har det dock diskuterats om denna skall få undantas. Regeringen tillsatte 2004 en utredning⁶² kring just denna fråga och Örjan Teleman som fick uppdraget kom fram till flera förslag på lagändringar där det tydligt framgår vilka ersättningar som skall anses ha en så stark personlig anknytning att de skall undantas från bodelning. Tankegångarna godtogs också av regeringen som nyligen föreslog dessa ändringar i ÄktB 10 kap. och 11 kap. i prop. 2006/07:32. Rätt till lön, pension och underhållsbidrag är också egendom av den karaktären att de skall undantas.⁶³ Andra pensionsrättigheter som inte utgör särskild egendom skall inte heller ingå i bodelningen i vissa fall. Genom en lagändring år 1999 av ÄktB 10 kap. 3 § skall pensionsförsäkringar som huvudregel ingå i en bodelning. Det anförda skälet till ändringen var att det därigenom blir möjligt att utjämna skillnader i makarnas pensionsförhållanden. Ett starkare skydd för den ekonomiskt svagare maken ansågs vara av stor vikt.⁶⁴ Problem kan dock uppstå genom tillämpningen av den nya bestämmelsen i en bodelningssituation där en tjänstepensionsförsäkring är tecknad för en av makarna men ägd av dennes arbetsgivare.⁶⁵ I dessa fall kan inte själva försäkringen ingå i bodelningen eftersom inte maken formellt äger den. Den försäkrade maken har däremot givetvis rätt att utfå pension enligt de villkor som stadgats i försäkringsavtalet. Som vi tidigare sett skall rättigheter som huvudregel ingå i bodelningen men undantag görs för de rättigheter som är oöverlåtbara om det strider mot vad som gäller för rättigheten att låta den ingå i bodelningen.

Vissa övriga pensionsrättigheter skall också undantas från bodelning. Med utgångspunkt i en skälighetsbedömning avgörs det om pension med grund i pensionssparavtal enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande

---

⁶⁰ Eriksson, s. 28

⁶¹ Agell, s. 100-101. Se även NJA 1973 s. 708 där en fordran avseende invaliditetsersättning och rehabiliteringstillägg, som utgick p.g.a. en olycksfallsförsäkring och som var överlåtbar, fick hållas utanför bodelningen.

⁶² Ds 2005:34

⁶³ Agell, s. 97

⁶⁴ Prop. 1997/98:106 sid. 37

⁶⁵ Se här Margareta Brattströms artikel i Advokaten 2003:4 s. 28-29

skall ingå i bodelningen eller ej. Som grundregel skall sådan pension ingå men om det med hänsyn till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att medräkna denna kan den helt eller delvis undantas från bodelning. Makarna har också en möjlighet, om de är överens, att själva bestämma huruvida en pensionsrättighet skall ingå i bodelningen eller inte.⁶⁶

2.3.3 Lottläggningen och andelar

I samband med att bodelningen äger rum skall makarnas andelar i boet beräknas. Vid denna beräkning skall de skulder en make har vid den tidpunkt talan om äktenskapsskillnad väcktes avräknas från den makens giftorättsgods. Det som återstår av makarnas giftorättsgods efter avdrag för skulder läggs sedan ihop för att därefter delas lika mellan makarna. Detta moment utgör själva kärnan i bodelningen och är ett utslag av den s.k. likadelningsprincipen.

När andelsberäkningen är gjord skall giftorättsgodset fördelas på lotter som vardera i princip motsvarar värdet av makens andel i boet. Varje make har rätt att på sin lott i första hand få egendom som den maken önskar.⁶⁷ Konsekvensen av denna regel är i praktiken att den förmögnare maken kan välja vilken egendom han eller hon vill behålla, eftersom denna make skall utge egendom till den andra. Den rikare maken har också rätt att istället för egendomen lämna motsvarande belopp i pengar.⁶⁸ Även om den ekonomiska verkan blir densamma åtnjuter alltså maken med störst giftorättsgods en fördel då denna kan välja att kvarhålla sådan egendom som har stort personligt värde för båda makarna.

Det finns emellertid ett väsentligt undantag från dessa vanliga lottläggningsregler. Beträffande bostad och bohag gäller nämligen en behovsprövningsregel. Innebörden av denna är att den make som har störst behov av den gemensamma bostaden eller av bohaget har rätt att få den egendomen avräknad från sin lott, eller om värdet är ringa, utan avräkning.⁶⁹ Denna rätt gäller givetvis om bostaden ingår i makarnas giftorättsgods men även när bostaden utgör enskild egendom såvida denna status är en följd av ett mellan makarna slutet äktenskapsförord. E contrario innebär detta att regeln inte avser egendom som är enskild på grund av villkor i gåva eller testamente av tredje man. Surrogat till sådan enskild egendom undantas däremot inte från övertaganderätten; här har det sociala skyddsintresset av att få överta bostad och bohag ansetts väga tyngre.⁷⁰ Det bör påpekas att rätten att överta en bostad som ägs av den andra maken endast gäller om bostaden har använts som makarnas gemensamma. Detta betyder bl.a. att fritidshus inte omfattas av övertaganderätten.

---

⁶⁶ Se 10 kap. 4 §

⁶⁷ ÄktB 11 kap 7 §

⁶⁸ ÄktB 11 kap. 9 §

⁶⁹ ÄktB 11 kap 8 §

⁷⁰ Agell, s. 190

Vid behovsprövningen skall hänsyn tas till samtliga föreliggande omständigheter men särskilt skall beaktas om det finns barn i äktenskapet. Den make som har fått ensam vårdnad om barnen anses i regel ha bäst behov av bostaden.⁷¹ Detsamma torde gälla om vårdnaden är gemensam men avsikten är att barnen skall bo hos den ena maken. Även andra faktorer som handikapp eller allvarlig långtidssjukdom kan få särskild tyngd vid prövningen.⁷² Av betydelse kan också vara att ena maken har möjlighet att hyra eller på annat sätt skaffa en ny bostad på annat håll. Under vissa omständigheter kan den bästa lösningen också vara att denna make får behålla den gamla bostaden vid bodelningen medan den nya bostaden istället tillfaller den andra maken.⁷³ Viktigt att notera är dock att denna rätt inte gäller om egendomen är den andra makens enskilda eller om ett övertagande med hänsyn till omständigheterna i övrigt skulle vara oskäligt. Behovsprövningen är följaktligen kombinerad med en skälighetsbedömning. Ett exempel på när det inte skulle vara skäligt är då bostaden har ett starkt affektionsvärde för ena maken. Detta kan exempelvis bero på att ena maken egenhändigt har byggt huset eller att huset är ena makens föräldrahem.⁷⁴ Vid skälighetsbedömningen kan man också ta in i beräkningen att egendomen är enskild trots att denna faktor i sig inte motsäger ett övertagande. Beror egendomens karaktär på äktenskapsförord bör man beakta syftet bakom förordet, hur lång tid som gått efter dess upprättande och hur de ekonomiska förhållandena har utvecklats sig. Allmänt sett krävs det starkare grunder för att få överta egendom som är enskild.⁷⁵

2.3.3.1 Vederlagsregeln

Generellt sett har en make inte någon vårdplikt av sin egendom under äktenskapet till skydd för den andra makens giftorättsanspråk.⁷⁶ Däremot har det ansetts finnas ett behov av att skydda en make mot den andra makens illojala beteenden under en viss tid före äktenskapsskillnaden. Det går inte att bortse från att det kan finnas incitament för vissa makar att vidta åtgärder med syfte att minska sitt giftorättsgodts inför en skilsmässa, antingen genom att skänka en större gåva eller genom att använda giftorättsgodset för att öka värdet på sin enskilda egendom eller rättigheter enligt 10 kap 3 §. Följaktligen vill lagstiftaren minimera de tänkbara förödande konsekvenserna av ett sådant beteende. En skyddsregel, även kallad vederlagsregel, med syfte att komma tillrätta med detta problem, hittas i 11 kap. 4 § ÄktB som riktar in sig på transaktioner som skett inom en treårsperiod innan talan om äktenskapsskillnad väcktes. Regeln är objektivt utformad och innehåller därmed inte något rekvisit som säger att avsikterna skall ha varit onda. I stället har man valt att lägga tonvikten på ett samtycke till den ekonomiska transaktionen ifrån den andra maken. Har

---

⁷¹ Tottie, s 395

⁷² Eriksson, s. 47

⁷³ Tottie, s.395

⁷⁴ Tottie, s 396

⁷⁵ Prop. 1986/87:1 s. 180

⁷⁶ Agell, s.167

inget samtycke lämnats till exempelvis en stor gåva får den utsatte maken ett kompensationskrav på den andra maken. Innebörden av detta är att den andra makens andel skall beräknas som om det använda giftorättsgodset ännu hade ingått i giftorättsgodset. Samtidigt skall dennes del i det sammanlagda giftorättsgodset minskas i motsvarande mån.⁷⁷ Inte bara sådana illojala beteenden med syfte att försämra för den andra maken omfattas alltså, utan vederlag bör komma ifråga så snart en gåva eller minskning förekommit även om syftet varit helt legitimt.⁷⁸

Det är viktigt att komma ihåg att en tillämpning av denna vederlagsregel inte på något vis utesluter en jämkning enligt reglerna i ÄktB 12 kap. 1-3 §§. Dessa regler kan användas för att korrigera bodelningsresultatet trots att vederlagsregeln tillämpats.⁷⁹ Vid en jämkningsbedömning där vederlagsregeln använts torde jämförelsen av makarnas nettoförmögenheter avse förhållandena efter att en sådan vederlagsberäkning gjorts.⁸⁰ Eftersom man vid en sådan beräkning fiktivt skall behandla egendomen som om den fortfarande fanns kvar, torde detta vara den rimligaste slutledningen.

---

⁷⁷ ÄktB 11 kap 4 §

⁷⁸ Carlén-Wendels, s. 34

⁷⁹ LU 1986/87:18 s. 15

⁸⁰ Ryrstedt, s. 141

3 Jämkning vid bodelning

3.1 Skevdelningsregeln i ÄktB 12 kap 1 §

Reglerna om jämkning av bodelning med anledning av äktenskapsskillnad återfinns i tolfte kapitlet i Äktenskapsbalken. I 12 kap 1 § står att läsa att ”i den mån det med hänsyn särskilt till äktenskapets längd men även till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt är oskäligt att en make vid bodelning skall lämna egendom till den andra maken i den omfattning som följer av 11 kap., skall bodelningen i stället göras så att den förstnämnda maken får behålla mer av sitt giftorättsgods”. Detta innebär med andra ord att bara den make som i normalfallet skulle lämna egendom till den andra maken, d.v.s. maken med störst nettoförmögenhet, kan yrka på jämkning av bodelning. Den mindre bemedlade maken har således inte någon sådan möjlighet, vilket betyder att en make med hjälp av skevdelningsregeln aldrig kan tilldelas en större lott än vad som skulle ha varit fallet vid en ordinär bodelning. Följden av skevdelning blir i stället den motsatta. Jämkning skall först verkställas efter att en allmän skälighetsprövning har vidtagits. Vid denna skall en helhetsbedömning av makarnas förhållanden i det enskilda fallet ske.⁸¹ Innan en skälighetsprövning görs måste makarnas tillgångar och skulder beräknas för att få fram storleken av vardera makens giftorättsgods. På så sätt framgår vem av makarna som har den största nettoegendomen och det åligger då denna make att framställa ett eventuellt yrkande om skevdelning. För att jämkning skall komma i fråga krävs att den mest förmögne maken framställer ett yrkande härom; bodelningsförrättaren kan alltså inte självständigt tillämpa skevdelningsregeln. Maken bör i sitt yrkande också ange önskad omfattning av jämknigen.⁸²

Som framgår av lagtexten skall vid en bedömning av huruvida en sedvanlig bodelning är orimlig beaktas *äktenskapets längd, makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt*. Av detta framgår att exempelvis makarnas personliga förhållanden är helt irrelevanta i bodelningssammanhang.⁸³ Ingen hänsyn skall därmed tas till makarnas egenskaper eller hur de har betett sig under äktenskapet och det spelar inte heller någon roll vem som eventuellt är ”orsaken” till skilsmässan. Däremot kan vissa förhållanden av social karaktär beaktas vid en skälighetsbedömning.⁸⁴ I motiven nämns omständigheter som på vilket sätt den ekonomiska situationen i äktenskapet har uppstått, makarnas hälsotillstånd samt deras utbildnings- och yrkesstatus.⁸⁵ Även faktorer som att en make är handikappad, lider av en allvarlig långtidsjukdom eller har missbruksproblem kan få betydelse när en helhetsbedömning görs. Andra

---

⁸¹ Prop 1986/87:1, s. 185

⁸² Teleman, s. 155

⁸³ Teleman, s.159

⁸⁴ Teleman, s.160

⁸⁵ Prop 1986/87:1 s.185

sociala element som ex. barnförhållanden kan också ha en marginell betydelse.⁸⁶

Har ena maken försatts i konkurs gäller särskilda regler angående jämkning. Andra meningen i paragrafen föreskriver: ”Är en make försatt i konkurs när bodelningen skall förrättas eller finns det andra särskilda skäl att inte dela makarnas giftorättsgods, skall varje make behålla sitt giftorättsgods som sin andel”. Anledningen till att konkurs anges som en särskild grund för total jämkning är att man har ansett att det äktenskapliga anspråket på del i den andra makens giftorättsgods inte bör kunna användas för att tillgodose den skuldsattes borgenärer så länge den andra maken inte önskar det.⁸⁷ Avsikten med lagtexten torde dock inte vara att konkursboet utan vidare skall få en begäran om jämkning beviljad, utan endast att boet kan inträda i gäldenärens ställe och få rätt att begära jämkning med grunden att en likadelning skulle vara oskälig.⁸⁸ Meningen skall därmed läsas som en påbyggnad till den första meningen i paragrafen som en eventuell förutsättning för total jämkning, och inte som en fristående, obetingad fras.⁸⁹ Detta betyder att ett konstaterande om att konkurs har inträffat före bodelningen inte är tillräckligt; det måste även fastställas att en sedvanlig hälftindelning av egendomen skulle vara oskälig. Först efter det konstaterandet skall jämkning ske.⁹⁰ Detta betyder att om mannen vid den för bodelning avgörande tidpunkten hade större nettogiftorättsgods än sin hustru men sedan, under tiden fram till det faktiska bodelningstillfället, försatts i konkurs i anledning av nya skulder, blir 12 kap. 1 § tillämplig. Det kan icke desto mindre bli svårt att påvisa att det skulle vara oskäligt med vanlig hälftindelning av boet i stället.⁹¹ Åsikter har även framförts om att det är orimligt att hänvisa till lagrummet som stöd för att inte genomföra en sedvanlig bodelning i de fall en makes konkursbo lämnar ett överskott av giftorättsgods som överskrider den andra makens tillgångar. Visserligen skulle ett dylikt fall täckas av lagtexten, men en tolkning med ett reduktionsslut utesluter dess tillämpning. Tanken bakom lagrummet är ju inte att den make som *inte* är försatt i konkurs skall hamna i sämre läge än vad som annars skulle skett.⁹²

Det framgår av formuleringen i ÄktB 12 kap. 1 § att regeln främst är tillämplig vid kortvariga äktenskap men det är samtidigt tydligt att helhetsbedömning av makarnas förhållanden ska göras. I denna bedömning skall man i första hand se till skäligheten i att en vanlig bodelning skall ske. Exempelvis kan både äktenskapets längd och makarnas ekonomiska förhållanden tala för en jämkning medan andra, i sammanhanget mer betydelsefulla, faktorer kan verka i motsatt riktning. I andra fall kan

---

⁸⁶ Eriksson, s.43

⁸⁷ Teleman, s.156-157

⁸⁸ Tottie, s. 431

⁸⁹ För en annan ståndpunkt se Walin, Materiell konkursrätt, 2 u. s. 125 där föreskriften om jämkning vid konkurs tolkas som ovillkorlig.

⁹⁰ Teleman, s. 157

⁹¹ Teleman, s. 157

⁹² Agell, SvJT 1991 s. 140 not 9

äktenskapets längd och de ekonomiska förhållandena tala emot en jämkning medan andra omständigheter gör att jämkning likväl är att föredra.⁹³

Vad dessa uttalanden i förarbetena klart visar är att det finns en tydlig vilja att skapa en regel som lämnar ett större utrymme för en skönsmässig bedömning jämfört med tidigare regel. Det är med andra ord en uttalad in casu-bedömning som skall företas.⁹⁴ Problemet med en sådan princip är att rättstillämparen får mycket vaga direktiv hur regeln skall tolkas. Detta diskuteras också längre fram.

Finner man att en hälftindelning av någon anledning är oskälig kvarstår frågan i vilken omfattning bodelningen skall jämkas. Blir jämkning aktuellt kan makarna själva komma överens om hur de vill fördela egendomen⁹⁵ men naturligtvis är det ofta här som problemen kommer in i bilden.

Det är viktigt att framhålla att skevdelningsregeln skall tillämpas restriktivt. Förvisso har man genom tillkomsten av äktenskapsbalken tagit bort kravet på att huvudregeln skall leda till ett ”uppenbart” orimligt resultat men det står klart och tydligt i förarbetena att jämkning skall förekomma endast i undantagsfall.⁹⁶ För att en ordinär bodelning skall anses som oskälig krävs att skillnaden mellan makarnas egendomsinnehav är påtaglig. I motiven står att läsa att det krävs ”en betydande skillnad mellan makarnas nettoförmögenheter”⁹⁷ för att jämkning skall bli aktuellt.⁹⁸ Frågan är då givetvis vad en sådan ”betydande skillnad” innebär. Mest rimligt är att man i första hand skall se till den relativa skillnaden.⁹⁹ Detta betyder att det för mindre bemedlade makar krävs en i absoluta tal mindre skillnad i värde mellan makarnas tillgångar för att jämkning skall bli aktuellt jämfört med makar som har en större förmögenhet.

Förhållandevis lite praxis finns att tillgå för ledning av hur skevdelningsregeln skall tillämpas. I rättsfallet NJA 1998 s. 467 framträder dock flera viktiga beaktande som skall göras vid en jämkningsprövning. Fallet gällde två makar som gift sig i augusti 1988 efter att ha sammanlevt i ett år och åtta månader. Ansökan om äktenskapsskillnad inlämnades i januari 1991. Hustrun hade på sommaren 1987 ärvt ett hus av sin fader som paret flyttade in i på våren 1988. Hon hade även ärvt sin bror 1989.

---

⁹³ Prop. 1986/87:1 s 185

⁹⁴ Tottie, s.420

⁹⁵ Agell, s 175

⁹⁶ Prop. 1986/87:1 s 184

⁹⁷ Tottie menar emellertid att denna definition är vilseledande eftersom den inte återger hela sanningen. Paragrafen syftar till att motverka den oskälighet som uppkommer vid varje överlämnande av egendom från den ena maken till den andra. Om 11 kap. 4 §, som behandlar transaktioner utan den andra makens samtycke inom en treårsperiod, är tillämplig behöver dock inte makarnas nettoförmögenheter vara olika stora för att en likadelning ska framstå som oskälig. Mest i överensstämmelse med lagtextens intentioner är därför, menar Tottie, att säga att det för jämkning krävs att *egendom skall lämnas från den ena maken till den andra i en omfattning som är betydande*. En omformulering av lagtexten behövs dock inte om man som Ryrstedt inför en jämkningsvärdering lägger till den fiktiva summa som vederlagsregeln i 11 kap. 4 § föreskriver. Se under avsnitt 2.3.3.

⁹⁸ Prop 1986/87:1. Se även LU 1986/87:18 s 19

⁹⁹ Tottie, s.421

Sammanlagt uppgick hennes tillgångar till 1,2 miljoner kronor. Mannens tillgångar avräknades helt mot hans studieskulder vilket gjorde att endast hustruns tillgångar skulle delas. HD gjorde en helhetsbedömning av omständigheterna i fallet och kom fram till att bodelningen skulle jämkas enligt ÄktB 12 kap. 1 §. Som skäl anfördes att äktenskapet och samlevnaden understigit fem år, att allt delbart giftorättsgods kom från hustrun samt att nästan all denna egendom tillfallit henne genom arv. Särskilt det sistnämnda förhållandet ansågs viktigt i sammanhanget. Omfattningen av jämkningen bestämdes så att hustrun fick undanta hälften av sitt giftorättsgods, vilket betyder att hon tilldelades $\frac{3}{4}$ av nettobehållningen i boet. Två justitieråd var skiljaktiga, men deras åsikter hade olika riktning. Ett justitieråd menade att hustrun skulle få undanta mer medan det andra ansåg att HD:s majoritet gått för långt, med tanke på att jämkning bara skall ske i undantagsfall och att fastigheten som föranlett jämkningen hade varit familjens bostad i två och ett halvt år.

3.2 Skälighetsbedömningen – särskilda faktorer att ta hänsyn till

3.2.1 Äktenskapets längd

Det framgår av formuleringen i 12 kap 1 § att regeln främst tar hänsyn till äktenskapets längd. Man vill på detta sätt markera att det i första hand är vid kortvariga äktenskap som bestämmelsen är tillämplig. Anledningen härtill är att den ekonomiska gemenskapen då vanligtvis är begränsad och av det följer att en likadelning av all egendom i vissa lägen skulle kunna vara oskälig.¹⁰⁰ Man kan också se det som en markering för att undvika situationer där en make ”gifter sig till” en större förmögenhet. Ett konstaterande om att äktenskapet varit kortvarigt kan dock aldrig som ensam faktor bli avgörande för om jämkning skall ske eller inte. Hänsyn måste även tas till makarnas ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt för att skäligheten skall kunna bedömas.¹⁰¹

Enligt förarbetena avses med kortvariga äktenskap sådana som varat i upp till fem år. I denna tidsangivelse inräknas även tid före äktenskapet då makarna bott tillsammans under äktenskapsliknande former eftersom viss ekonomisk gemenskap då ofta redan har uppkommit. Huruvida de fått barn före äktenskapet eller ej spelar ingen roll i sammanhanget.¹⁰² Att bedöma exakt tidpunkt för när relevant samlevnad har börjat är av uppenbara skäl svårt och av bl.a. den anledningen skall femårstiden endast ses som ett riktmärke. Rimligen bör man också vid en jämkningsbedömning ta hänsyn till om makarnas samlevnad och ekonomiska gemenskap redan har upphört

---

¹⁰⁰ Teleman, s.160

¹⁰¹ Tottie, s. 419

¹⁰² Prop 1986/87:1 s. 186

innan talan om äktenskapsskillnad väcktes, i synnerhet om det rör sig om längre tidsperioder.¹⁰³

Den femårsregel som beskrivits ska inte på något sätt ses som en definitiv, rigid bestämmelse som alltid skall tillämpas, utan endast en schablon som används som utgångspunkt i den sammanställning av faktorer som görs i varje enskilt fall. För att kunna bestämma i vilken utsträckning giftorättsgodset ska delas när äktenskapet varit kortvarigt, rekommenderas i propositionen att man skall använda sig av en s.k. ”trappmodell”. Innebörden i denna är att den egendom som ska delas successivt ökar ju längre tid äktenskapet varat för att vid fem år utgöras av hela giftorättsgodset. Ökningen sker kontinuerligt, efter ett år ska 1/5 av godset delas, efter två år 2/5 o.s.v. Makarna behöver givetvis inte följa denna metodik, utan kan komma överens om en annan beräkningsmodell. Kan de inte enas om en lösning bör beräkningen göras per hel månad av femårstiden.¹⁰⁴

Vid kortlivade äktenskap anses det vara av större vikt än annars att skydda den förmögare maken, i synnerhet om denna är i besittning av en större förmögenhet. Särskilt när ena maken har fört in egendom av betydande värde i boet i samband med ingåendet av äktenskapet kan det framstå som oskäligt med en likadelning. Detsamma anses gälla om den ena maken har fått ett betydande arv eller gåva under äktenskapet. Vad gäller det senare fallet kan tidpunkten för förvärvet också spela en viss roll. Om arvet eller gåvan erhållits i början av äktenskapet är det mer rimligt att egendomen delas än om arvet utfallit precis innan ansökan om äktenskapsskillnad. Normalt sett tilldelas den andra maken inte någonting alls av den förvärvade egendomen när den utfaller så sent. Men precis som i övriga fall görs en helhetsbedömning och skulle resultatet av denna visa att den minst bemedlade maken får orimligt lite egendom jämfört med den andra maken så kan man göra ett undantag från principen.¹⁰⁵ I de fall där ena maken har ärvt en betydande förmögenhet efter sina föräldrar under ett kortvarigt äktenskap torde dock inte tidsaspekten vara avgörande utan det skall då i normalfallet anses oskäligt att den delas lika mellan makarna. Å andra sidan skulle det inte vara rimligt att ett sådant förvärv undantogs i sin helhet från bodelning om resultatet blev att den andra maken efter bodelningen skulle stå helt eller nästan helt utan egendom. Skulle en sådan situation uppstå bör jämkning av egendomen ske så att den andra maken tilldelas en mindre del än vid likadelning men ändå inte står helt på ”bar backe”.

Det finns som vi har sett inget krav på tillämpning av femårsregeln, utan denna skall ses som en schablon som bara bör användas när inte andra faktorer talar för att bodelningen skall göras på ett annat vis. När det gäller bostad och bohag som har införskaffats för gemensamt bruk men som bara den ena maken äger gäller däremot som huvudregel att denna ska delas lika

---

¹⁰³ Teleman, s.161

¹⁰⁴ Eriksson, s. 42

¹⁰⁵ Prop. 1986/87:1 s 185-186

mellan makarna oavsett hur länge äktenskapet varat.¹⁰⁶ Någon giftorättstrappa skall alltså inte begagnas vad avser detta egendomsslag. Däremot verkar det inte föreligga något hinder mot att beakta värdet av bostad och bohag som införts i boet av den ena maken, trots att egendomen fungerar som makarnas gemensamma. Samtidigt skulle förmodligen en gemensam bostad eller gemensamt bohag stå utanför en tillämpning av schablonen om den införskaffats under äktenskapet men med medel som ena maken fört in i boet eller senare fått i arv, gåva eller testamente. Detta kan verka ologiskt och i sistnämnda fall torde frågan om en eventuell jämkning kunna prövas fritt med beaktande av samtliga omständigheter.¹⁰⁷ Det mesta tyder nämligen på att specialregeln rörande bostad och bohag mest ska ses som vägledande och inte som en bestämd princip. Om det efter en fri prövning av alla omständigheter framgår att det finns starka skäl för jämkning torde inte finnas någon anledning att inte jämka. Man kan exempelvis tänka sig fall där bostaden är den ena makens enda tillgång, medan den andra maken har enskild egendom av betydande värde.¹⁰⁸

Rimligheten i att undanta bostaden och bohaget från femårsregelns tillämpningsområde när egendomen anskaffats med medel som härrör från tiden före äktenskapet har avhandlats i den juridiska doktrinen. Det kan diskuteras vilken vikt som skall läggas vid att bostaden förvärvats för gemensamt bruk. Gäller olika regler för en bostad som har brukats gemensamt men som ena maken förvärvat innan äktenskapet och för en bostad som anskaffats för gemensamt begagnande? Något klart svar på frågan går inte att finna i förarbetena men genom att göra en analogi till sambolagen torde endast sistnämnda bostad omfattas av undantaget för jämkning.¹⁰⁹ Det väsentliga i sammanhanget torde vara om förvärvet av egendomen är ett uttryck för ett ekonomiskt samarbete mellan makarna eller inte. Har en make anskaffat den gemensamma bostaden genom medel som denna ägt innan äktenskapet eller sedan fått genom arv, gåva eller testamente är inte makarnas ekonomiska gemenskap det avgörande för förvärvet. Samtidigt har en make i de fall köpet skett för gemensamt begagnande gjort ett frivilligt val hur han eller hon vill placera sina pengar. Av denna anledning torde femårsschablonen inte användas i dessa situationer.¹¹⁰ I praktiken torde det vara relativt ovanligt att ett köp enbart finansieras med endera tillgångsslaget. Ofta sker en sammanblandning av det man ägt tidigare och senare tillförda medel. Att använda sig av olika principer vid bodelning och medräkna den del av bostaden som förvärvats med hjälp av arv, tidigare ägda medel och liknande, och inte den andra framstår som ett oerhört komplicerat, och oftast rentutav omöjligt, tillvägagångssätt. Detta talar för att hänsyn endast skall tas till syftet bakom förvärvet av bostaden och bohaget och inte varifrån medlen ursprungligen härrör.

---

¹⁰⁶ Prop. 1986/87:1 s 46 och 187

¹⁰⁷ Tottie, s. 427

¹⁰⁸ Ryrstedt, s. 135

¹⁰⁹ Se här Tottie, s. 427 samt Ryrstedt, s. 135

¹¹⁰ Ryrstedt, s. 136

Trots att skevdelningsregeln uttryckligen tar sikte på kortvariga äktenskap utesluter det inte att det kan bli aktuellt med jämkning även efter ett långvarigt äktenskap. Jämkning bör emellertid i dessa fall endast ske om det finns en betydande skillnad mellan makarnas nettoförmögenheter. Vanligtvis har dock makarnas ekonomier flätats ihop på ett sätt som gör det svårt att avgöra vilken egendom som tillhör vem, men det går att tänka sig situationer där en likadelning skulle vara oskälig. I motiven nämns exemplet att ett arv utfaller alldeles i slutet av äktenskapet och det utgör en stor del av makens giftorättsgods. I undantagsfall kan även arv eller gåva av betydande värde som erhållits tidigare under äktenskapet bidra till att jämkning bör ske.¹¹¹ Tidsfaktorn är emellertid avsevärt viktigare beträffande långvariga äktenskap i jämförelse med kortvariga sådana. Den bakomliggande tanken är att arv och andra irreguljära förvärv med tiden kommer att uppgå i den familjeekonomiska gemenskapen på ett naturligt sätt. Under ett längre äktenskap kan också den andra maken ha bidragit till att öka de sammanlagda tillgångarna på ett sätt som utjämnar deras insatser.¹¹² Ett annat skäl kan vara att mottagaren till den nytillkomna egendomen inte har haft samma möjlighet att freda den när äktenskapet har tagit slut kort tid därefter. Enda möjligheten för maken att skydda egendomen från den andras giftorättsanspråk är att skriva ett äktenskapsförord. Har arvet eller gåvan tillkommit i slutet av äktenskapet har mindre tid funnits för att upprätta ett sådant. Är äktenskapet dessutom ”på upphällningen” och osämja råder mellan makarna kan det vara svårt att förmä den andra maken till att underteckna ett äktenskapsförord.¹¹³ Viktigt vid en sådan bedömning är också att det uppmärksammas om även den andra maken har fått en gåva eller liknande som har uppgått i familjens gemensamma ekonomi. Detta kan i så fall tala emot att en jämkning görs. Intressant nog nämner motiven ingenting om andra former av ekonomiskt tillskott under äktenskapet. Rimligen borde även extraordinära egendomstillskott såsom lotterivinster eller stora aktiekursökningar i slutet av ett äktenskap vara av det slaget att de kan tillmätas betydelse i en jämningsbedömning.

Ett ytterligare exempel på när jämkning kan aktualiseras trots ett långvarigt äktenskap är när makarna har flyttat isär endast en kortare tid efter äktenskapets ingående utan att ta ut skilsmässa.¹¹⁴ För att skevdelningsregeln skall bli tillämplig i ett sådant fall krävs naturligtvis att all äktenskaplig samvaro har upphört och att makarna lever som separata individer utan några ekonomiska mellanhavanden. Även om dylika fall säkerligen förekommer så är det svårt att se att det skulle vara annat än i mycket begränsad omfattning.

Oaktat dessa möjliga jämningsgrunder skall betonas att utgångspunkten är att jämkning normalt inte bör ske vid upplösning av äktenskap som varat en

---

¹¹¹ Prop 1986/87:1 s.187

¹¹² Tottie, s. 424

¹¹³ Se Carlén-Wendels s. 49 för ett utvecklande av dessa tankar.

¹¹⁴ Teleman, s 161

mycket lång tid.¹¹⁵ Att tänja på schablonen om en femårsgräns torde dock vara rimligt i de flesta fall.

3.2.2 Makarnas ekonomiska förhållanden

I fråga om makarnas ekonomiska förhållanden som jämningsfaktor kan många omständigheter beaktas. Uttrycket ”makarnas ekonomiska förhållanden” skall ges en vid tolkning¹¹⁶ men samtidigt kan skevdelning enligt motiven bara komma ifråga om det finns en betydande skillnad mellan makarnas nettoförmögenheter. När en sådan betydande skillnad har konstaterats bör man ta hänsyn till anledningen till detta förhållande.

De ekonomiska omständigheter som makarna lever under kan, som vi sett, inverka på skälighetsbedömningen i fall där ena maken fått ett arv eller en gåva av betydande värde men även i andra situationer kan en makes ekonomiska status ha betydelse. Har maken med den minsta nettotillgången i giftorättsgodset stora tillgångar som inte skall ingå i bodelningen, i form av enskild egendom eller personliga rättigheter som utgör egendom av särskilt slag enligt ÄktB 10 kap 3 §, kan det bli aktuellt med jämkning trots att äktenskapet varit långvarigt. Det kan i sådana lägen förefalla oskäligt att den i praktiken rikare maken skall tilldelas egendom från den, reellt sett, fattigare maken. I slika fall kan den mindre bemedlade maken vid bodelningen få förbehålla sig ett särskilt belopp av sitt giftorättsgods innan en likadelning av makarnas giftorättsgods utförs.¹¹⁷ Särskilt i händelse av att den ekonomiskt svagare maken har bidragit till att öka värdet av den andre makens enskilda egendom kan denna procedur anses vara lämplig. Det är dock först när egendom i större utsträckning gjorts till enskild och att det av den anledningen blir oskäligt med en likadelning av giftorättsgodset som jämkning skall ske.¹¹⁸ Vid denna bedömning skall hänsyn tas till hur tillgångarna är fördelade mellan makarna men även den ekonomiska situationen i allmänhet. Det är här det relativa värdet av den enskilda egendomen som har betydelse. Har makarna levt under knappa förhållanden kan en jämkning ske även om värdet av den enskilda egendomen är relativt lågt. Rör det sig om förmögna makar krävs en större differens mellan deras respektive ekonomier för att man skall anse att det är oskäligt att egendomen räknas som enskild.¹¹⁹ Det går också att utsträcka resonemanget till att omfatta även den omvända situationen. I fall där jämkning skulle ha varit aktuellt om inte maken hade haft enskild egendom, eller annan egendom som inte skall ingå i bodelningen, torde jämkningen kunna bli mindre omfattande eller utebli helt och hållet, om maken med den större nettobehållningen har sådan egendom jämte giftorättsgodset.¹²⁰ I fallet RH 1983:30 hade makarna varit gifta i mindre än ett år då talan om

---

¹¹⁵ Tottie, s 424

¹¹⁶ Prop. 1986/87:1, s 187

¹¹⁷ Agell s 179

¹¹⁸ Ryrstedt, s. 139

¹¹⁹ Ryrstedt, s. 140, SOU 1981:85 s.394

¹²⁰ Ryrstedt, s140

äktenskapsskillnad väcktes. Mannen yrkade att bodelning skulle ske enligt huvudregeln eftersom han lagt ner omfattande arbete på en av kvinnan ägd fastighet och då han i samband härmed även haft betydande materialkostnader. Hustrun menade att både arbetstiden och övriga kostnader var starkt överdrivna. Hovrätten menade dock att en likadelning av makarnas egendom skulle vara obillig och vardera maken tillskiftades sitt giftorättsgods. I domen tillades också att frågan huruvida en make i väsentlig grad genom arbete eller tillskott ökat värdet på den andras egendom egentligen inte skall få betydelse för om skevdelning skall ske eller ej. Däremot kan det utgöra grund för ett fordringsanspråk. Det skall tilläggas att den något strängare regeln i GB tillämpades vid tidpunkten för domen och det är inte säkert att utgången hade blivit densamma idag.

Ett annat exempel på när sedvanlig hälftindelning kan vara oskälig är då den ena maken under hela äktenskapet har varit ovetande om ett villkor i testamente eller gåvobrev som fastställer att den egendomen dokumentet avser skall vara den andres enskilda. Den oinvidde maken har då inte kunnat tillvarata sina intressen med hänsyn till den ojämna fördelningen.¹²¹ Kanske finns det t.o.m. anledning att vara mindre restriktiv när det gäller sådana fall jämfört med fall som rör villkor i äktenskapsförord då maken i det förstnämnda fallet inte själv avtalat om villkoret.¹²²

Framtida försörjningsmöjligheter är också en typ av hänsyn som tillsammans med andra omständigheter kan spela in vid ett jämningsavgörande. Har en make behov av att få behålla sin egendom eller delar därav för att trygga sin framtida försörjning samtidigt som den andra maken har goda möjligheter att kunna försörja sig utan tillskott av den andra makens egendom, kan det utgöra skäl att frångå en likadelning. Exempelvis kan den ena makens nettogiftorättsgods vara större med anledning av att denna har en livränta som på grund av sin karaktär inte går att hålla utanför bodelning, men som i övrigt har samma syfte som en pensionsförsäkring som får undantas från bodelning.¹²³ Att ena maken är underhållsskyldig till en utomstående inverkar också på makens möjlighet att försörja sig i framtiden och kan, tillsammans med andra faktorer, påverka skälighetsbedömningen. I rättsfallet SvJT 1979 rf s. 14 beaktades att ena makens försörjningsmöjligheter hade försämrats genom äktenskapet. Makarna hade varit gifta i drygt 2 ½ år utan att ha sammanlevt någon längre tid innan. Mannens egendom bestod till största delen av en fastighet som han hade förvärvat före äktenskapet, men också av banktillgodohavande och lösöre. Sammanlagt uppgick värdet på egendomen till cirka 257 000 kronor. Kvinnans giftorättsgods bestod av 1100 kr. Kvinnan, som var från Polen, hade arbetat som hårfrisörska i sitt förra hemland men hade i och med flytten till Sverige och medföljande språkproblem haft svårigheter att hitta ett arbete och försörja sig. Domstolen gick på bodelningsförrättarens linje och tilldelade mannen ¾ och kvinnan ¼ av boets behållning. Det hänvisades i domen uttryckligen till att kvinnans försörjningsmöjligheter väsentligt

---

¹²¹ SOU 1981:85, s. 389

¹²² SOU 1981:85, s. 394

¹²³ Prop. 1986/87:1 s. 187

försämrats genom att hon inte behärskade det svenska språket och att detta hinder på arbetsmarknaden inte kunde undanröjas förrän efter en icke obetydlig tid. Hovrätten menade därför att hennes ekonomiska situation kunde betecknas som svår.

I vissa fall kan den ena makens större nettobehållning bero på tillfälliga omständigheter som i sig inte beror på hur makarnas ekonomi har varit ordnad. Tidigare har nämnts de fall där ena maken erhållit en rehabiliteringsersättning eller skadestånd av liknande natur. Själva syftet med ersättningen skulle kunna äventyras om denna skulle delas vid en bodelning och det skulle framstå som oskäligt mot den make som uppburit beloppet.¹²⁴ Av den anledningen diskuterades om denna form av egendom helt skall undanhållas bodelning för att undvika ett oskäligt resultat. Ett annat sätt att komma till rätta med problemet kan vara att jämka bodelningsresultatet. Problemet med denna lösning är dock att jämkning här, precis som annars, endast kan ske till förmån för den mest förmögna maken. Andra skadestånd som utbetalts för sveda och värk, olägenheter samt lyte och men p.g.a. personskada behandlas inte i motiven. Även när det gäller sådana ideella skadestånd borde det i många fall kunna framstå som oskäligt att tillämpa sedvanliga bodelningsregler.¹²⁵ Syftet med dessa torde vara detsamma som för andra skadestånd då ju även de har en stark personlig anknytning. Detsamma bör gälla då ena maken har fått stöd till handikappfordon eller andra mer kostsamma handikapphjälpmedel. Jämkning på grund av sådan nu uppräknad egendom ska kunna ske även om makarna levt under tämligen enkla förhållanden och skillnaden mellan deras nettoförmögenheter inte är så stor.¹²⁶

Har ena maken så omfattande skulder att dennas egendom i stort sett går åt för gäldstäckning, kan en likadelning av den andra makens giftorättsgods ibland framstå som oskälig. Vid skälighetsbedömningen måste man dock givetvis ta hänsyn till den nytta den skuldsatte maken har haft av det som är upphovet till skulderna.¹²⁷

I motiven tas ännu en viktig faktor upp vad gäller de ekonomiska förhållandena. Det är vanligt idag att ha stora studielån och frågan är om dessa precis som övriga skulder skall avräknas från giftorättsgodset då det inte finns några särskilda skuldavräkningsregler avseende studieskulder. Karaktäristiskt för studiemedelslånen är att de är avsedda att täcka allmänna levnadskostnader samt särskilda studiekostnader som uppstår. Lånen skall sedan betalas tillbaka under en stor del av det yrkesverksamma livet, med början direkt efter studiernas avslutande. Med bakgrund av detta kan studiemedelssystemet uppfattas som ett sätt att omfördela livsinkomsterna och därmed kan det även ses som ett uttag av framtida förvärvsinkomster.¹²⁸

---

¹²⁴ Prop. 1986/87:1 s. 187

¹²⁵ Teleman, s. 165

¹²⁶ LU 1986/87:18 s. 18

¹²⁷ Prop. 1986/87:1 s. 188

¹²⁸ Tottie, s. 431

Vanliga bodelningsregler skulle medföra att en make i många fall måste använda sig av hela sitt giftorättsgods för att täcka skulden. I normalfallet gäller detta särskilt om makarna är unga och studietiden ligger nära tidsmässigt. Detta skulle få till följd att den make som inte har några eller endast ringa studieskulder skulle bidra till hela det delbara giftorättsgodset. Med tanke på att en studieskuld inte behöver betalas tillbaka på en gång och att återbetalningen av skulden är utsträckt över lång tid kan resultatet av skuldtäckningen och en hälftindelning te sig oskäligt i många situationer.¹²⁹ Finner man att det vore oskäligt med likadelning kan den icke skuldsatta maken inom jämningsmöjligheten få förbehålla sig åtminstone en del av värdet av sin egendom för att kompensera för den andra makens avdrag för studieskulder.¹³⁰

Det kan alltså, enligt motiven, finnas skäl att jämka ett bodelningsresultat med anledning av ena makens studieskuld. Dock betonas återigen att en helhetsbedömning måste göras. Har studiemedelslånet använts till båda makarnas levnadsomkostnader, därför att ena maken inte haft något arbete eller annan försörjningskälla, framstår inte jämkning längre som något självklart. Är situationen istället den, vilket torde vara vanligast, att den andra maken hela tiden haft andra inkomstkällor som har använts för gemensamma behov, bör däremot en studieskuld på ena makens sida kunna föranleda en jämkning vid bodelningen.

3.2.3 Övriga omständigheter

Vid en prövning av yrkande om skevdelning måste en helhetsbedömning av samtliga i sammanhanget relevanta omständigheter göras. Äktenskapets längd är den viktigaste faktorn och makarnas ekonomiska förhållande i strikt mening spelar också de en stor roll, men även andra element som inte direkt tillhör dessa kategorier kan få betydelse vid en skälighetsbedömning. Några av dessa har redan tidigare tagits upp.

En omständighet som kan få relevans vid en helhetsbedömning är det sätt på vilket den ekonomiska situationen i äktenskapet har uppstått. Det kan röra sig om fall där ena maken genom illojala förfaranden berövat den andra maken dennas giftorätt på ett sätt som inte omfattas av vederlagsregeln i ÄktB 11 kap. 4 §.¹³¹ Att en make vid äktenskapets ingående har fört in egendom av stort värde i boet kan också vägas in i bedömningen.¹³² Likaså makarnas hälsotillstånd, utbildnings- och yrkesstatus¹³³ samt en makes eventuella handikapp eller missbruksproblem. Makarnas barnförhållanden kan också ha en viss betydelse.¹³⁴

---

¹²⁹ Prop. 1986/87:1, s. 189

¹³⁰ Agell, s. 180

¹³¹ Jfr Tottie s. 357

¹³² NJA 1998 s. 467

¹³³ Prop 1986/87:1 s. 185

¹³⁴ Eriksson, s. 43

Slutligen skall nämnas de fall där en make avlider under pågående mål om äktenskapsskillnad. I dessa fall skall de regler som avser bodelning p.g.a. äktenskapsskillnad tillämpas¹³⁵, vilket leder till att även skevdelning kan bli aktuellt, trots att lagrummet utesluter skevdelning med anledning av en makes död. I motiven står att läsa att även om således samma regler skall tillämpas, måste ”den omständigheten att det är en avliden makes rättsinnehavare och inte maken själv som står på den ena sidan tillmätas betydelse när frågan om jämkning prövas”. I det läget är det ofta mycket som talar för att den efterlevande får behålla mer av sin egendom än annars.¹³⁶

3.3 Engångsunderhåll

Att företa en jämkning av själva bodelningen är inte det enda sättet att förskjuta ett bodelningsresultat. Som tidigare berörts är det även möjligt att korrigera resultatet genom jämkning av ett oskäligt villkor i äktenskapsförord¹³⁷ och makarna kan också besluta att enskild egendom skall ingå i bodelningen. Men oskäliga effekter av en bodelning kan också justeras genom ett engångsunderhåll.¹³⁸

Enligt huvudregeln skall underhållsbidrag efter äktenskapsskillnad utges löpande. Oftast sker detta genom en utbetalning en gång i månaden. Det finns dock en möjlighet att bestämma att bidraget skall erläggas vid endast ett tillfälle om ”särskilda skäl” föreligger.¹³⁹ Något hinder mot att bestämma både ett engångsbelopp och periodiskt underhåll finns inte, utan det står makarna fritt att avtala om hur betalningen skall fullgöras.¹⁴⁰

Som tidigare nämnts ger skevdelningsregeln ingen möjlighet för maken med minst tillgångar att utfå mer än hälften av det sammanlagda giftorättsgodset. Endast den mest förmögna maken kan följaktligen yrka på jämkning av bodelning. Skulle den ekonomiskt svagare maken erhålla orimligt lite vid en ordinär bodelning kan det dock bli aktuellt med ett engångsunderhåll från den andra maken, då sådana ”särskilda skäl” som paragrafen stadgar föreligger. Underhållet används då alltså som ett bodelningskorrektiv. I motiven framgår att detta förfarande dock bara skall ske i undantagsfall. Ett sådant fall kan vara att en make står helt eller nästan helt utan egendom efter en bodelning medan den andra maken har egendom av betydande värde.¹⁴¹ Det kan exempelvis vara så att den ena maken endast har enskild egendom med anledning av ett villkor i gåva eller testamente samtidigt som den andra

---

¹³⁵ Se ÄktB 9 kap. 11 §

¹³⁶ Prop 1986/87:1 s. 189

¹³⁷ Denna bestämmelse i 12 kap. 3 § anses dock vara subsidiär till skevdelningsregeln i 12 kap. 1 §. Se prop. 1986/87:1 s. 192

¹³⁸ ÄktB 6 kap. 8 §

¹³⁹ ÄktB 6 kap. 7, 8 §§

¹⁴⁰ Prop. 1978/79:12 s. 190

¹⁴¹ Prop 1986/87:1 s. 175, 190 och 194

maken står nästan helt utan egendom. I ett sådant fall är det möjligt att tillgodose den sistnämnde makens behov genom ett engångsunderhåll.¹⁴² Det bör understrykas att det krävs ett konstaterande om att ena maken är underhållsskyldig gentemot den andra maken för att man skall kunna utnyttja engångsunderhåll som bodelningskorrektiv. Kraven för att erhålla underhållsbidrag är högt ställda och praxis har också hållit en restriktiv linje.¹⁴³ Man kan dock ställa sig frågan om domstolen är mer benägen att fastställa ett underhållsbidrag i de fåtal situationer där underhållet används som bodelningskorrektiv, med tanke på att detta institut i äldre praxis har haft en större betydelse för att justera makars ekonomiska förhållanden.¹⁴⁴

En anledning till att det beslutas om ett engångsunderhåll kan vara att makarna är överens om att en gång för alla reglera samtliga sina ekonomiska mellanhavanden. Ett annat skäl kan vara att ena maken bestrider sin underhållsskyldighet och att man med fullt fog kan anta att det kommer att uppstå svårigheter med att få ut periodiska bidrag i framtiden. En annan omständighet att beakta är att underhållsplikten upphör vid den underhållsskyldiges död.¹⁴⁵ Avsikten med ett engångsunderhåll kan vara att täcka särskilda kostnader som har samband med skilsmässan. Det kan t.ex. röra sig om kostnader för en ny bostad, flyttning och nya möbler. Man kan då tala om ett slags etableringshjälp åt den underhållsberättigade maken.¹⁴⁶ En ändring av underhållsreglerna trädde i kraft den 1 januari 1999. Enligt denna skall såsom ett särskilt skäl beaktas att den underhållsberättigade behöver ett bidrag för att skaffa sig ett pensionsskydd.¹⁴⁷ Syftet är att göra domstolar uppmärksamma på att det är nödvändigt att, när underhållsfrågan prövas, se till de eventuella brister i den ekonomiskt svagare makens pensionsskydd.

Fortlöpande underhållsbidrag kan betalas ut under en övergångstid om den ena maken har problem att försörja sig. Har äktenskapet varit långvarigt eller finns andra synnerliga skäl kan underhållsbidrag också betalas ut under längre perioder. Det som kan bli problematiskt är att bodelnings- och underhållsfrågor avgörs i olika forum. En bodelningsförrättare kan inte avgöra frågan om underhåll utan det måste ske direkt i en rättegång.¹⁴⁸ Viktigt att poängtera är dock att huvudregeln är att varje make svarar för sin egen försörjning efter en äktenskapsskillnad. Det är också mycket ovanligt idag att engångsunderhåll eller löpande underhåll utdöms.

3.4 Jämkningsens omfattning

Enligt skevdelningsregeln ankommer det tydligt på en helhetsbedömning både om vanlig bodelning är oskäligt och, i så fall, i vilken grad

---

¹⁴² Prop. 1986/87:1 s. 175 f. Och 194

¹⁴³ Ryrstedt, s. 170

¹⁴⁴ Tottie, s. 387

¹⁴⁵ Tottie, s. 145

¹⁴⁶ Tottie, s. 145

¹⁴⁷ Se prop. 1997/98:106, 1997/98:LU25

¹⁴⁸ Agell, s. 172

bodelningen skall jämkas. Skulle det bli aktuellt med jämkning kan makarna självfallet sinsemellan överenskomma i vilken utsträckning detta skall ske eftersom de har inbördes avtalsfrihet vid bodelningen. Ett ordinärt förfarande torde dock inbegripa att, i första hand, en bodelningsförrättare avgör jämkningens omfattning.

Efter skälighetsbedömningen, när man funnit att en ordinär bodelning skulle leda till ett oskäligt resultat, återstår alltså frågan om i vilken omfattning jämkningen skall ske. Vid denna bedömning skall hänsyn tas till samma faktorer som vid den primära skälighetsbedömningen av om skevdelning överhuvudtaget skulle ske.¹⁴⁹ Den viktigaste faktorn härvid är äktenskapets längd och tidigare har redogjorts för den ”giftorättstrappa” som utgör en schablon för jämkningens omfattning utifrån den tid makarna varit gifta och sammanboende. Det är dock inte lämpligt att ha endast denna modell som utgångspunkt vid en bedömning av jämkningens omfattning; en helhetsbedömning skall ske med beaktande av flera faktorer. Det är också svårt att fastställa när ett relevant samboförhållande har börjat, vilket kan bidra till en godtycklig bedömning. I rättsfallet RH 1983:30 hade makarna sammanbott endast ett drygt halvår innan talan om äktenskapsskillnad väcktes och de fick båda behålla sin egendom utan skyldighet att utge skifteslikvid.. I RH 1988:124 hade äktenskapet varat i drygt tre år och kvinnan tilldelades $\frac{1}{4}$ och mannen $\frac{3}{4}$ av det sammanlagda giftorättsgodset.

Vi har tidigare sett att varje make kan få behålla sitt giftorättsgodset om ena maken är försatt i konkurs. Jämkningsenheten kan med andra ord i en sådan situation bli total men det måste antagas att makar genom överenskommelse kan besluta om att omfattningen av jämkningen skall vara mindre än så eller att bodelningen t.o.m. skall ske enligt sedvanliga regler om likadelning.¹⁵⁰ Spannet, eller det s.k. jämkningsutrymmet, rör sig alltså i konkursfallet mellan total separation av egendom och ordinär likadelning. Även i andra fall kan det emellertid bli aktuellt att vardera maken behåller allt sitt giftorättsgodset som sin andel. Det talas i lagtexten om ”särskilda skäl” att inte dela makarnas giftorättsgodset och det förefaller som att uttrycket är avsett att fånga in uppenbara fall, där det inte skulle gå att lösa bodelningsfrågan på något annat sätt. Skenäktenskap är ett exempel på när en sådan lösning skulle kunna vara plausibel.¹⁵¹ Troligen finns dock en möjlighet att även under andra, mer ordinära, situationer kunna företa maximal skevdelning om flera starka jämkningsgrunder är förhanden.¹⁵²

---

¹⁴⁹ Prop. 1973:32 s. 127 och 134 angående skevdelning enligt GB

¹⁵⁰ Prop. 1986/87:1 s. 188; Teleman SvJT 1992 s. 234 f.

¹⁵¹ Prop. 1986/87:1 s. 330

¹⁵² Tottie, s. 432

4 En nordisk utblick

4.1 Skevdelning i de nordiska länderna

De nordiska länderna har en lång tradition av samarbete inom det familjerättsliga området. Redan på 1910-talet kom man överens om principen att all egendom som en make ägde skulle vara giftorätts gods, så länge den inte, genom äktenskapsförord eller på annat vis, gjorts till enskild egendom. Således var huvudregeln i samtliga nordiska länder att makarnas egendom skall delas lika, oavsett om egendomen anskaffades under äktenskapet eller tidigare. Samtidigt betydde inte detta att makarnas egendom ägdes med samäganderätt utan var och en ägde, precis som innan äktenskapet, sin egendom. Med andra ord var, och är fortfarande, giftorätten ett latent anspråk på framtida delning av den andra makens giftorätts gods, något som aktualiserades först vid äktenskapets upplösning.¹⁵³

De äktenskapsrättsliga reglerna var alltså under tidigt 1900-tal relativt samstämmiga och likadelning var utgångspunkten vid bodelning. Genom förra seklet började dock reglerna att utvecklas i olika riktningar i de nordiska länderna trots en uttalad ambition om att i möjligaste mån bevara och även utvidga den nordiska rättligheten. Att länder utvecklas åt olika håll är dock i princip oundvikligt och har sin grund såväl i kulturella och sociala faktorer som i politisk utveckling.¹⁵⁴ Detta har lett till att de nordiska reglerna idag har något olika innebörd samtidigt som grundbegreppen är desamma. Utifrån dessa sakförhållanden fick också tre professorer, representerande de tre skandinaviska länderna, i uppdrag av de nordiska justitieministerna, att gå igenom de viktigaste olikheterna i rättsreglernas utformning och att även se på om det fanns ett behov av harmonisering på familjerättens område. Detta uppdrag resulterade sedermera bl.a. i boken ”Nordisk äktenskapsrätt” (2003) som starkt propagerar för en mer enhetlig nordisk lagstiftning.

Generellt sett råder stor likhet mellan de olika ländernas lagstiftning när det rör skevdelning men i en relativt ny regel i den norska ekteskapslov har ett helt nytt synsätt på likadelningsprincipen skapats som skiljer sig markant från den svenska synen på hur bodelning skall ske.

4.1.1 Norge

Redan år 1918 infördes en skevdelningsregel i norsk rätt genom vilken en make fick undanta sådan egendom från bodelningen som ägts före äktenskapet, eller som hade erhållits genom gåva eller arv från tredje man,

---

¹⁵³ Agell, Anders, *Nordisk äktenskapsrätt*, s. 373

¹⁵⁴ Ds 2005:34, s. 75

om det fanns en grund till det. I praktiken användes regeln sällan, men den kan sägas ha banat väg för den nuvarande skevdelningsregeln.¹⁵⁵

Genom ekteskapsloven från 1991 infördes nämligen en modell som utgör ett relativt stor avsteg från den ordinarie regeln om likadelning som vi är vana att se den. Formellt sett gäller fortfarande likadelningsprincipen men skevdelning har blivit den materiella huvudregeln. Bestämmelsen har innebörden att en make som huvudregel får undanta värdet av sådan egendom som kan hänföras tillbaka till egendom som maken har ägt före äktenskapet eller senare erhållit genom gåva eller arv från tredje man.¹⁵⁶ Skevdelning sker dock inte per automatik utan ena maken måste framställa en begäran därom. Den yrkande maken har även bevisbördan för att lagens villkor är uppfyllda. Beviskravet här är ganska strängt, det befintliga värdet skall "klart" kunna hänföras till egendom som får undantas.¹⁵⁷

Den norska skevdelningsregeln kan tillämpas av båda makarna; någon bestämmelse liknande den svenska där endast maken med störst nettogiftorättsgoods kan yrka på jämkning finns alltså inte.

Skulle undantagandet av medel enligt huvudregeln leda till ett "öpenbart urimelig resultat" kan denna dock rätt falla bort.¹⁵⁸ Vid denna skälighetsbedömning skall särskild vikt läggas vid äktenskapets längd och makens insats för familjen. Ett exempel på en omständighet som avses kan vara att ena maken har bidragit till att vissa medel från äktenskapets ingående finns i behåll. Ett annat exempel är att den andra maken, med hänsyn till förhållandena under äktenskapet, skulle hamna i en alltför knapp ekonomisk situation om medlen undantogs.¹⁵⁹ Kravet på att det skulle leda till ett uppenbart oskäligt resultat antyder dock att detta undantag skall användas restriktivt.

Den norska lagen går ytterligare ett steg längre då det framgår att även värdet av egendom som förvärvats under äktenskapet på annat sätt än genom gåva eller arv från tredje man, också får undantas från bodelningen.¹⁶⁰ Förutsättningen är att starka grunder talar för detta och en helhetsbedömning måste göras. Som exempel på fall där detta tillvägagångssätt kan bli aktuellt är när ena maken har betydande tillgångar som inte skall ingå i bodelningen, antingen för att de utgör enskild egendom eller för att egendomen ägts före äktenskapet. I sådana fall skall inte den andra maken tvingas till en likadelning av sitt giftorättsgoods, särskilt om detta är av begränsat värde.¹⁶¹

Ett problem som kan uppkomma med den norska lagstiftningen är bevisfrågor kring surrogat och avkastning från den ursprungliga egendomen.

---

¹⁵⁵ Agell, 2003, s. 383

¹⁵⁶ El. § 59 st. 1

¹⁵⁷ Agell, 2003, s. 383-384

¹⁵⁸ El. § 59 st. 2

¹⁵⁹ Agell, 2003, s. 386

¹⁶⁰ El. § 59 st. 3

¹⁶¹ Agell, 2003, s. 386

Enligt norsk rätt skall ju inte egendomen i sig undantas från bodelningen utan ett visst värde, vilket gör att egendomen, t.ex. en stuga, kan ingå i lottläggningen samtidigt som värdet av densamma får undantas. Normalt sett gäller att både surrogat och avkastning skall hållas utanför bodelning.¹⁶² Även värdeökning får undantas men beror prisförändringen på någon av makarnas insatser under äktenskapet skall den ingå i bodelningen. Som exempel kan nämnas att ena maken bekostar renoveringen av ett kök i en fastighet som ägts av andra maken redan före äktenskapet. I ett sådant fall skall värdeökningen medräknas i bodelningen. Kravet på att egendomen klart skall kunna föras tillbaka på egendom som får undantas medför att möjligheten till skevdelning kan falla bort när medel sammanblandas. Om ett ärvt belopp finns på ett bankkonto som även används till insättning och uttag av andra medel, kan det t.ex. bli svårt att bevisa vid en bodelning att just de ärvda medlen finns kvar.¹⁶³

4.1.2 Danmark

I dansk lag finns två olika bestämmelser som reglerar bodelning. Den första omfattar de fåtal fall då ett äktenskap blir föremål för återgång (omstødelse). När detta blir aktuellt får varje make undanta så stort värde av giftorättsgodset som motsvarar vad han eller hon medförde vid äktenskapets ingående liksom senare erhållit genom arv och gåva eller som make överfört från sin enskilda egendom.¹⁶⁴

En annan regel¹⁶⁵ aktualiseras när det är fråga om bodelning efter en ordinär äktenskapsskillnad. Även här kan emellertid resultatet bli detsamma som vid återgångsdelning men vissa förutsättningar måste då vara uppfyllda. För frångående av likadelningsprincipen krävs att egendomen som en make kan få ta undan från bodelningen utgör den väsentligaste delen av giftorättsgodset. Precis som i svensk rätt kan med andra ord skevdelning enbart gynna den mest förmögna maken. Tillämpning av paragrafen förutsätter också att en likadelning skulle vara uppenbart oskälig. I lagtexten nämns även omständigheter som att äktenskapet har varit kortvarigt och att inte någon betydande ekonomisk gemenskap mellan makarna har uppkommit. Precis som för svenskt vidkommande har man en schablonregel om fem år som riktlinje för när ett äktenskap skall räknas som kortvarigt. I denna tid bör samboende före äktenskapet också inräknas.¹⁶⁶ Skevdelningsregeln anses ha en liten praktisk betydelse i Danmark vilket också torde vara avsett genom kravet på uppenbar oskälighet. Den ringa praktiska tillämpningen har också kritiserats hårt i Danmark där man menar att kravet är för högt ställt.¹⁶⁷

---

¹⁶² Haga, Karl J, Familie- og arveret, s. 137

¹⁶³ Haga, s. 137

¹⁶⁴ FSKL § 69

¹⁶⁵ FSKL § 69 a

¹⁶⁶ Agell, 2003, s. 377

¹⁶⁷ Nielsen, Linda, Familieretten, 2001, s. 340

4.1.3 Finland

Den finska skevdelningsregeln¹⁶⁸, som tillkom först år 1987, uppvisar en hel del likheter med den svenska bestämmelsen men är något mera utförlig till sin utformning. Grundtankarna och syftet bakom regeln torde dock vara väsentligen desamma.¹⁶⁹ Bodelning kan enligt finsk rätt jämkas om likadelning skulle vara oskäligt men också om den ena maken skulle få ”en obehörig ekonomisk förmån”. Här berörs ett förhållande som inte uttrycks särskilt i den svenska regeln men som spelar en stor roll i dansk rätt. Den finska skevdelningsregeln åsyftar nämligen, när det talas om en ”obehörig ekonomisk fördel”, sådan egendom som en make ägt före äktenskapet och det är detta som är det centrala skyddsintresset.¹⁷⁰ Precis som i övriga nordiska lagstiftningar hänvisas det främst till äktenskapets längd, och även i finsk rätt avses med kortvariga äktenskap sådana som varat under kortare tid än fem år där samboende före äktenskapet är medräknat. Vid bedömning av om en jämkning är påkallad skall även hänsyn tas till makarnas verksamhet för den gemensamma ekonomin samt för förkovran och bibehållande av egendomen, liksom andra jämförliga omständigheter som hänför sig till makarnas ekonomi.

Rättsverkningarna av en jämkning är i första hand att den ena maken inte skall få egendom av den andra maken eller att rätten till egenomen skall begränsas. Det är således endast maken med mest giftorättsgodts som kan dra nytta av denna regel. Det finns dock möjlighet, som tidigare nämnts, att undanta egendom som ägts före äktenskapet eller som ena maken erhållit senare genom arv, gåva eller testamente. På så sätt kan även maken med minst giftorättsgodts dra nytta av jämkningsmöjligheten.

4.1.4 Island

Enligt den isländska skevdelningsregeln¹⁷¹ kan likadelningsprincipen frångås om den skulle framstå som oskälig mot en av makarna. Vid bedömningen skall särskild hänsyn tas till makarnas ekonomi och äktenskapets varaktighet samt till om en make vid äktenskapets ingående infört betydligt mer egendom än den andra maken eller senare har mottagit egendom genom arv eller gåva från tredje man. Den isländska regeln är därmed något mer omfattande än den motsvarande danska eftersom även annan egendom än sådan som funnits redan innan äktenskapet eller som sedan förvärvats genom arv, gåva eller testamente skall beaktas. I likhet med den danska regeln måste en make för att få undanta egendom ha infört betydligt mer egendom i boet än den andra maken. Kravet i dansk rätt är dock starkare eftersom maken där måste ha infört den väsentligaste delen av det befintliga giftorättsgodset. Till skillnad från den danska och svenska

---

¹⁶⁸ ÄL 103 b §

¹⁶⁹ SOU 2005:37 s. 91

¹⁷⁰ Agell, 2003, s. 381

¹⁷¹ IÆL § 104

regeln kan vem som helst av makarna yrka på skevdelning, oavsett vem som har mest giftorättsgods.

5 Avslutande diskussion

En genomgång av den för arbetet relevanta familjerättsliga lagstiftningen och praxis med hithörande diskussioner i litteraturen har nu gjorts. En jämförande sammanställning av de nordiska ländernas rättssystem avslutade den redogörande delen av arbetet för att på så sätt knyta an till en av de frågeställningar som anfördes i början: har vi något att lära av andra länders bodelningslösningar?

Det har framgått under arbetets gång att Sverige fortfarande har en mycket traditionell syn på äktenskapet och därtill anslutande spörsmål. Unionen mellan, i det traditionella fallet, en man och en kvinna, ses fortfarande som ”helig” i den bemärkelsen att all egendom som inte gjorts till enskild skall delas lika mellan makarna vid en skilsmässa. Makarna äger under äktenskapet förvisso sin egendom men samtidigt finns alltid ett latent giftorättsanspråk från den andra maken, vilket gör att någon reell ekonomisk självständighet egentligen inte föreligger. Det normativa grundmönstret gemenskap mellan makar är alltså jämförelsevis starkt i vår lagstiftning och väger tyngre än grundmönstret individualitet/ekonomisk självständighet.¹⁷² Som en naturlig följd av detta resonemang har rättvis- och behovsprinciper en stark ställning i vårt samhälle, då de ser till att jämna ut de ekonomiska skillnader som finns mellan makarna. De normativa mönstren skall dock inte ses som stabila och opåverkbara utan de modifieras hela tiden och det sker en ständig dragkamp mellan de olika motpolerna. När det gäller äktenskapsskillnad drar exempelvis grundmönstret gemenskap åt ett håll och mönstret individuellt oberoende åt ett annat. Med tiden har den individuella polen fått en allt starkare ställning men gemenskapstanken lever kvar i hög grad, något som visar sig t.ex. i reglerna om betänketid inför en äktenskapsskillnad.¹⁷³ Utvecklingen av nya mönster är givetvis kopplad till de politiska strömningar som råder, men i första ledet har den sin utgångspunkt i de moraliska seder och grundhållningar som har utvecklats under en lång tid i samhället. Man kan förstå diskutera vad som påverkar vad, om inte lagreglerna i sig kan ha en normativ påverkan på våra samhälleliga värderingar. Mycket tyder dock på, enligt min mening, att lagregler på civilrättens område endast har ett marginellt inflytande på hur vi resonerar kring olika fenomen och att de istället snarare speglar redan etablerade föreställningar i samhället.

De nordiska länderna med Sverige i förgrunden har länge ansetts ligga i framkant när det gäller familjerättslagstiftningen i stort. Idéer som till en början verkade radikala i yttrevärldens ögon har senare införts successivt i andra, främst europeiska, länder. Lagstiftningen har varit, och är fortfarande i hög grad, progressiv, något som har gjort avtryck inte minst vad rör jämställdheten mellan könen. Det kan därför tyckas märkligt att Sverige,

---

¹⁷² För mer läsning kring normativa grundmönster inom familjerätten, se Christensen, Anna, TfR 1996, s. 519

¹⁷³ Se Ryrstedt, s. 39-41

som förhållandevis liberalt och framåtsträvande land, väljer att ha kvar en bodelningsmetod som uppenbart har sina rötter i ett samhälle där mannen var den huvudsakliga familjeförsörjaren. Detta synsätt, att makar som huvudregel, skall dela upp all egendom i lika delar, oavsett hur och när den uppkommit, när ett äktenskap upphör är djupt konservativt och härstammar från en tid då kvinnan var beroende av sin make för sin försörjning och inte kunde klara sig ekonomiskt vid ett uppbrott. Utvecklingen har lyckligtvis gått framåt och även om kvinnor idag fortfarande inte tjänar lika mycket som männen så är sysselsättningsgraden i princip lika stor för båda könen och ingen är längre beroende av sin make för att kunna försörja sig. Den ursprungliga tanken med skydd för den svagare parten som grund för bestämmelsen har därmed i stor utsträckning spelat ut sin roll.

I Norden har likadelningsprincipen länge varit dominerande men Norges reella avsteg från denna regel 1991 banade måhända väg för ett annorlunda synsätt. Genom en egendomsskillnad avseende egendom som ägts före äktenskapet och sådan som senare erhållits från tredje man genom gåva eller arv har man inte bara förändrat själva bodelningsregeln utan även radikalt omskapat förutsättningarna för ett äktenskap och vad det står för. Gemenskapen mellan makarna blir inte lika starkt bunden till de inbördes ekonomiska förhållandena. Den norska modellen förefaller i detta avseende mer pragmatisk med utgångspunkt i de fakta som säger att nästan hälften av alla äktenskap slutar med skilsmässa. Genom sin utformning gör lagen åtskillnad mellan sådan egendom som ägts före äktenskapet och sådan som tillkommit under tiden äktenskapet pågår. På detta viss undviker man på ett bra sätt de situationer som den svenska skevdelningsregeln har till syfte att förhindra, nämligen att endera maken "gifter sig till" pengar. Att utan en föregående skälighetsbedömning direkt undanta gåvor och arv från makarnas giftorättsgods framstår även det som det mest rimliga alternativet då sådan egendom inte ger uttryck för något ekonomiskt samarbete mellan makarna. En tydlig avgränsning sker således mellan egendom som makarna förvärvat under själva äktenskapet, främst i form av lön, kapitalvinster etc. och egendom som tillkommit under icke planmässiga förutsättningar eller egendom som erhållits innan äktenskapet, då ingen ekonomisk gemenskap fanns mellan makarna. Den norska regeln går dessutom ytterligare ett steg längre genom att föreskriva att jämkning kan ske även avseende värdet på egendom som förvärvats under äktenskapet på annat sätt än genom arv eller gåva under förutsättning att starka grunder talar för det. En sådan jämkning kan ske åt båda hållen, d.v.s. den kan bli antingen större eller mindre än vad huvudprincipen föreskriver. Att ha en liknande regel i ett system som det norska är nödvändigt då det kan bli orättvist mot en make med begränsat giftorättsgods att behöva dela det när den andra maken exempelvis har stora tillgångar som inte skall tas med i bodelningen för att de t.ex. ägts före äktenskapet.

Trots dessa nu uppräknade uppenbara fördelar med den norska modellen skall man inte bortse från de nackdelar och problem ett liknande system kan innebära. Några har redan nämnts: hur man skall göra med surrogat och avkastning från den enskilda egendomen är något oklart. Efter långvariga

äktenskap kan det också uppstå problem eftersom en sammanblandning av egendom nästan alltid sker. Det torde t.ex. inte vara ovanligt att ena maken bidrar med sina medel för att upprusta eller renovera den andra makens enskilda egendom. Att den praktiska tillämpningen i många fall kan vara problematisk säger sig självt. En annan vansklighet som kan uppstå är för det fall ena maken infört exempelvis en fastighet i boet vid äktenskapet som makarna sammanbor i, samtidigt som den andra maken inte infört något av direkt värde. Om denna sistnämnda make sedan under själva äktenskapet får en bra inkomst som båda makarna lever av framstår det plötsligt som oskäligt att bara den egendom som härstammar från den enas lön skall delas medan bostaden inte skall ingå i bodelningen.

Det står alltså klart att inte heller det norska systemet är perfekt, men i jämförelse med de svenska reglerna framstår ändå de norska som mer adekvata i ett modernt samhälle där äktenskapet inte längre alltid är livslångt. Det är ett faktum att många människor gifter om sig inte bara en, utan flera gånger under sitt liv. Konsekvensen av ett system, likt det svenska, som i hög grad omhuldar gemenskapstanken, blir för många människor att någon reell ekonomisk självständighet egentligen aldrig uppkommer.

Ett annat alternativ som ytligt behandlades i förarbetena till äktenskapsbalken är ett system med total egendomsskillnad mellan makarna under hela äktenskapet. Att gå så långt är däremot varken rimligt eller önskvärt. Äktenskapet är ett frivilligt ingånget förbund mellan två individer; att göra en analogi till ett företag med två delägare eller ett annat kontraktsbundet förhållande kan vara befogat ur många aspekter i detta sammanhang. Precis som i ett företag kan makarna sinsemellan dela upp ansvarsområden. Det är naturligt att makar under olika perioder i livet bidrar med olika mycket ur en ekonomisk synpunkt. Likväl måste det förutsättas att de lever på någorlunda liknande standard, det är t.o.m. inskrivet i ÄktB att makar har ett gemensamt ansvar för familjens försörjning och att de skall hjälpa varandra om problem med försörjning uppstår.¹⁷⁴ Som regel sker också betydande sammanblandning av egendom i ett äktenskap, att det sker åtminstone i viss grad är oundvikligt. Den ekonomiska gemenskapen mellan makar är således mycket stark och det skulle i flertalet fall vara omöjligt att utreda vilken egendom som tillhörde vilken make. Avgränsningen måste med andra ord ske vid egendom som inte krävt någon gemensam ekonomisk uppbyggnad.

Av de nordiska länderna är det alltså endast Norge som har gjort ett faktiskt avsteg från huvudprincipen om likadelning. De andra länderna har en relativt likalydande lagstiftning med hälftindelning av boet som materiell huvudregel och med liten möjlighet till jämkning. I Danmark är det exempelvis ännu svårare än i Sverige att få igenom en jämkning då de har kvar det krav på ”uppenbar orimlighet” som Sverige frångick i och med äktenskapsbalkens tillkomst. Att de nordiska länderna har olika lösningar på

---

¹⁷⁴ ÄktB 1 kap. 4 § och 6 kap. 2 §

bodelningsproblematiken kan vid en första anblick inte verka särskilt anmärkningsvärt eller något man behöver göra något åt, men faktum är att en harmonisering av våra regelsystem skulle medföra en rad fördelar. Länderna i Norden känner idag en stark gemenskap med varandra genom att de, beträffande de flesta frågor, har en gemensam värdegrund. Denna kulturella och sociala samhörighet blir givetvis än starkare om länderna har liknande rättssystem. Det har också talats om vikten av en lagharmonisering för att kunna stärka de nordiska ländernas inflytande i internationella sammanhang, vilket är ett nog så viktigt argument.

Enligt de nordiska konventionerna som berör äktenskapsrätt och arvsrätt tillämpas som regel hemvistlandets lag på nordiska medborgare. Vid konventionernas tillkomst var detta naturligt eftersom rättsreglerna i princip var desamma i alla fem länderna. Idag ser däremot situationen annorlunda ut. Detta gäller inte minst bodelningslösningen som väsentligen förändrats i norsk rätt genom att skevdelning har gjorts till huvudregel istället för undantag som i de övriga länderna. För den enskilde medborgaren kan detta få stora konsekvenser då man vid en flytt från ett land till ett annat oftast är omedveten om att man därmed omfattas av andra regler. Då vi redan idag ser en ökad rörlighet över landsgränserna, kanske framför allt i Öresundsområdet där många danska medborgare väljer att bosätta sig på den svenska sidan, och eftersom detta är en utveckling länderna säger sig önska, bör det vara av stor vikt att försöka samordna våra regelsystem.

Harmoniseringstanken är naturligtvis viktig inte bara i en nordisk kontext, utan också i ett större perspektiv. Att ha gemensamma regler inom hela EU skulle vara en stor fördel, användandes samma argument som för en nordisk harmonisering. Med tanke på de stora kulturella skillnaderna och det stora antalet medlemsländer är detta dock fortfarande ett avlägset mål.

Den svenska bodelningslösningen som den ser ut idag har flera uppenbara brister. Som stark huvudprincip gäller likadelning mellan makar men undantagsvis kan bodelning jämkas för att skapa rättvisa i enskilda fall. Detta hade varit utmärkt om tydliga riktlinjer hade funnits för vilka situationer bestämmelsen skall tillämpas. Reglerna för när skevdelning kan ske är dock mycket luddiga till sin utformning, vilket givetvis får till följd att rättsosäkerheten ökar. Det gör att det blir svårt för blivande makar att veta vad resultatet blir om äktenskapet slutar i skilsmässa. I vissa fall kanske makar t.o.m. underlåter att skriva äktenskapsförord då de tror att en eventuell framtida oskälighet vid bodelningen löses genom jämkning. Det finns en klar risk i att bodelningsförrättaren inte får klara direktiv för när jämkning skall anses vara påkallat och ett stort utrymme för godtycke lämnas därmed. För makarna kan detta innebära nästan lotteribetonade verkningar. Det som återstår för makarna, för att de skall vara säkra på att bodelningen skall ske i enlighet med deras önskan, är att skriva ett äktenskapsförord. Att förmå makarna att själva reglera sina egendomsförhållande vid en eventuell skilsmässa är dock att ålägga dem ett för stort ansvar, som i många fall t.ex. på grund av okunskap hos ena maken, kan bidra till en större orättvisa än vad som annars skulle ha varit

fallet. Med en återgångsdelning skulle behovet av äktenskapsförord minska och sådana skulle upprättas endast i de fall mycket speciella omständigheter förelåg.

Ett annat stort problem med den svenska lagstiftningen är att endast den make som har störst nettogiftorättsgods kan yrka på jämkning av bodelning. Det betyder att den mindre förmedlade maken aldrig kan få mer än hälften av den totala egendomen, oavsett vilka skäl som finns för en annorlunda fördelning och hur starka de är. Genom användning av den norska regeln kommer man bort från detta problem eftersom båda makarna kan dra nytta av möjligheten till skevdelning. Att införa en liknande regel här diskuterades i en utredning¹⁷⁵ men fick inte gehör i regeringens proposition.¹⁷⁶

Även vad i övrigt beträffar bodelningsförfarandet finns mycket att anmärka på. Som tidigare har nämnts utgör studieskulder hos ena maken ofta en anledning att frånga likadelningsprincipen då många gånger hela den skuldsatta makens egendom går åt för gäldstäckning. En studieskuld likställs därmed inte, enligt motiven, med andra skulder, med motiveringen att studiemedlen är ett sätt att omfördela livsinkomsterna. På andra håll har även framförts argument om att sådana skulder använts till förvärv av kunskap, vilket har karaktären av särskild egendom. Ytterligare ett skäl som nämnts är att studielån är en investering för framtiden med ökad personlig livstillfredsställelse och ökade livsinkomster som följd. I praktiken håller inga av dessa retoriska argument. Studiemedel används för att täcka levnadsomkostnader precis som andra inkomster och att se det som ett sätt att omfördela livsinkomsterna på är djupt förlegat. Vidarestudier med hjälp av studiemedel är något som är väldigt vanligt idag. Många väljer att studera när arbetslöshet är enda alternativet och de kunskaper de förvärvar genom studier används inte sedan när de väl får ett arbete. Det är även vanligt att studieåren drar ut på tiden av olika anledningar, och det är definitivt inte en självklarhet att studier alltid lönar sig ur ett livslångt ekonomiskt perspektiv. Som lån betraktat är visserligen ett studielån fortfarande relativt förmånligt, men i och med det nya återbetalningssystemet har reglerna stramats upp. Med tanke på de låga räntesatser vi har varit vana vid ett längre tag i Sverige och de förmånliga återbetalningsvillkor, i synnerhet för bottenlån, som finns borde det inte göras någon åtskillnad mellan studielån och övriga lån.

Som tidigare berörts kan problem uppstå avseende försäkringsersättningar av ideell karaktär, skadestånd och liknande som har en stark personlig anknytning. Dessa ersättningar skall, som lagen ser ut idag, medräknas vid en bodelning men kan eventuellt bli föremål för jämkning. Det går alltså med nuvarande reglering att tänka sig fall där ena maken efter att ha blivit misshandlad av den andra maken erhåller ett skadestånd från denna, men sedan blir tvungen att dela denna ersättning med samma person vid en bodelning. Detta är självklart orimligt och att undanta dylika ersättningar

---

¹⁷⁵ Ds 2005:34

¹⁷⁶ Prop 2005/06:32

från bodelningen är det enda riktiga, vilket även nyligen har föreslagits i prop. 2005/06:32.

Det här arbetet har visat att det finns mycket att göra för att förbättra vår lagstiftning kring bodelningsförfarandet och att det krävs en omdaning av vårt system av rättviseskäl. Det är, enligt min mening, dags att reformera äktenskapsbalken och ta bort normen om likadelning, till förmån för en aktuellare och mer ändamålsenlig modell som har sin utgångspunkt i vårt moderna samhälle, där ett äktenskap inte nödvändigtvis är livslångt. Ett införande av en ny bodelningsregel måste dock givetvis innefatta en möjlighet till jämkning. Precis som i den norska lagen skall det gå att göra undantag när det finns starka skäl för det.

Idag främjas ett bevarande av en gemenskap mellan makar som i många fall inte har någon förankring i verkligheten, och detta sker på bekostnad av individens känsla av självständighet. Det är paradoxalt att beträffande en av de mest fundamentala delarna av familjerätten tillämpa en regel som så påtagligt är en kvarleva från en annan tid, och samtidigt på andra områden vara mycket framåtsträvande. Att individens rätt och självständighet betonas allt mer är i linje med den utveckling vi ser runt om i världen och flera länder har redan anammat en ny lösning på bodelningsproblematiken. Det är med andra ord hög tid att vi omskapar även det svenska bodelningsinstitutet så att det speglar den tid vi lever i och de värderingar vi värnar om.

Käll- och litteraturförteckning

OFFENTLIGT TRYCK

Offentliga utredningar

SOU 1981:85 *Äktenskapsbalk. Förslag av familjelagssakkunniga*

Departementsserien

Ds 2005:34 *Några bodelningsfrågor*

Propositioner

Prop. 1973:32 *Ändringar i giftermålsbalken m.m.*

Prop. 1978/79:12 *Underhåll till barn och frånskilda m.m.*

Prop. 1986/87:1 *Äktenskapsbalk*

Prop. 1997/98:106 *Pensionsrättigheter och bodelning*

Prop. 2006/07:32 *Skadestånd och bodelning*

Utskottsbetänkanden

LU 1986/87:18 *om äktenskapsbalk m.m.*

LITTERATUR

Agell, Anders, *Äktenskap Samboende Partnerskap*, tredje upplagan, Iustus Förlag, Uppsala, 2004

Agell, Anders, *Nordisk äktenskapsrätt*, Nordiska ministerrådet, Köpenhamn, 2003

Carlén-Wendels, Thomas, *Bodelning och arvskifte*, åttonde upplagan, Juristförlaget, Stockholm, 1990

Eriksson, Anders, *Den nya familjerätten*, åttonde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006

Haga, Karl J, *Familie- og arveret*, J.W. Cappelens Forlag, Oslo, 2001

Nielsen, Linda, Vorstrup Rasmussen, Jesper, *Familieretten*, tredje upplagan, Köpenhamn, 2001

Ryrstedt, Eva, *Bodelning och bostad*, Juristförlaget i Lund, Lund, 1998

Schmidt, Folke, Saldéen, Åke, *Äktenskapsrätt*, femte upplagan, P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm, 1980

Teleman, Örjan, *Bodelning under äktenskap och vid skilsmässa*, fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2003

Teleman, Örjan, *Äktenskapsförord*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006

Tottie, Lars, *Äktenskapsbalken och promulgationslag m.m.*, Norstedts Förlag, Stockholm, 1990

Walin, Gösta, *Materiell konkursrätt*, Norstedt Förlag, Stockholm, 1987

ARTIKLAR

Agell, Anders, *Bodelning i praktik och teori*, Svensk Juristtidning, 1991 s. 140, not 9

Brattström, Margareta, *Behandling av tjänstepensionsförsäkringar vid bodelning mellan makar*, Advokaten 2003:4 s. 28

Christensen, Anna, *Skydd för etablerad position – ett normativt grundmönster*, TfR, 1996, s. 519

Renström, Claes, *Vårdnad och umgänge med husdjur vid bodelning och arvsskifte*, Advokaten 1990:1 s. 15

Teleman, Örjan, *Gedigen kommentar till en ofullständig äktenskapsbalk*, 1992 s. 234

INTERNET

www.scb.se (Information hämtad den 21 december 2006)

Rättsfallsförteckning

NJA 1935 s. 613
NJÄ 1937 s. 180
NJÄ 1973 s. 708
NJÄ 1978 s. 526
NJÄ 1992 s. 773
NJÄ 1993 s. 570
NJÄ 1993 s. 583
NJÄ 1995 s. 577
NJÄ 1998 s. 467

SvJT 1979 rf s. 14

RH 1983:30
RH 1988:124
RH 2002:19